

RAPORT
EESTI VALITSUSELE PIINAMISE JA EBAINIMLIKU VÕI ALANDAVA KOHTLEMISE
VÕI KARISTAMISE TÕKESTAMISE EUROOPA KOMITEE (CPT) EESTI KÜLASTUSE
KOHTA,
MIS TOIMUS 27. SEPTEMBER KUNI 5. OKTOOBER 2017

SISUKORD

KOKKUVÕTE.....	4
I. SISSEJUHATUS	7
A. Külastus, raport ja järeldused	7
B. Delegatsiooni kohtumised ja koostöö	8
C. Vahetud tähelepanekud konventsiooni artikli 8 lõike 5 alusel.....	9
D. Riigi ennetusasutus.....	10
II KÜLASTUSE KÄIGUS TUVASTATUD FAKTID JA SOOVITATUD MEETMED	11
A. Siseministeeriumi haldusala asutused	11
1. Esialgsete märkused	11
2. Väärkohtlemine.....	12
3. Põhilised kaitsemeetmed väärkohtlemise vastu.....	12
4. Kinnipidamistingimused.....	14
a. arestimajad	14
b. muud politsei kinnipidamisasutused.....	16
5. Politseiasutustes hoitavad eelvangistuses viibijad.....	17
B. Justiitsministeeriumi haldusala asutused	21
1. Esialgsete märkused	21
2. Väärkohtlemine.....	22
3. Kinnipidamistingimused.....	24
4. Tervishoiuteenused Tartu Vanglas	27
5. Muud probleemid.....	29
a. kontakt välismaailmaga	29
b. üksikvangistus distsiplinaarkaristusena	30
c. turvalisusega seotud probleemid.....	33
d. õiguskaitsevahendid ja kaebusmenetlused	36
C. Maarjamaa Hariduskolleegiumi Valgejõe õppekeskus	37
1. Esialgsete märkused	37
2. Väärkohtlemine.....	38

3.	Elamistingimused ja pedagoogilised meetodid	39
4.	Tervishoid	41
5.	Muud probleemid.....	42

<u>LISA I:</u>	CPT delegatsiooni külastatud asutused	44
-----------------------	--	-----------

<u>LISA II:</u>	Nimekiri riigi ametiasutustest ja teistest organitest, millega CPT delegatsioon kohtus.....	45
------------------------	--	-----------

KOKKUVÕTE

2017. aasta korrapärase külastuse peamine eesmärk oli kontrollida Eesti ametivõimude võetud meetmeid pärast komitee eelmisi külastusi tehtud soovitude rakendamiseks. Sellega seoses pöörati erilist tähelepanu politsei vahi all olevate isikute kohtlemisele ja kinnipidamistingimustele ning arestimajades ja vanglates valitsevale olukorrale. Lisaks külastas komitee Eestis esimest korda kinnist lasteasutust, nimelt Tapa linnas asuvat Maarjamaa Hariduskolleegeiumi Valgejõe õppekeskust.

Kogu külastuse ajal tehtud koostöö nii külastatud riigi ametiasutuste kui ka teiste asutuste töötajatega oli suurepärane. Samas tuleb koostöö põhimõtte järgi CPT soovitusi ka tegelikult tõhusalt rakendada. Sellega seoses väljendab CPT muret edusammude puudumise pärast mitmes valdkonnas, näiteks mitme arestimaja olmetingimuste ja jätkuva tava pärast hoida eelvangistuses viibijaid politseiasutustes, samuti arestimajades olevate eelvangistustes viibijate režiimi ning korduva ja pikaajalise üksikvangistuse kasutamise pärast vanglas.

Õiguskaitseasutused

CPT avaldab rahulolu, et selle delegatsioon ei saanud kinnipeetud vahi all olevatelt, vahi all olnud või arestimajades olevatelt isikutelt peaaegu ühtegi kaebust selle kohta, et politseiametnikud oleksid neid füüsiliselt väärkohelnud.

Mis puutub põhilistesse kaitsemeetmetesse väärkohtlemise vastu (st õigus kinnipidamisest teavitada ning õigus pöörduda advokaadi ja arsti poole), märkis enamik delegatsiooni küsitletud kinnipeetavaid, et nad said teavitada kolmandat isikut kohe pärast kinnipidamist, ning olukord näis olevat üldiselt rahuldav seoses kuriteos kahtlustatavate isikute õigusega pöörduda advokaadi poole. Sellegipoolest kutsus komitee veel kord Eesti ametivõime üles võtma vajalikke meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, tagamaks, et kõikidel politsei poolt kinni peetavatel isikutel oleks ametlikult õigus pöörduda arsti poole (sealhulgas nende enda valitud arsti poole) ja et see toimiks ka praktikas alates kinnipidamise algusest.

Tunnistades Eesti ametivõimude jõupingutusi arestimajade olmetingimuste parandamiseks, on CPT sellegipoolest väga mures Pärnu, Tallinna, Tartu ja Valga arestimajade ning Tallinna Ida Politseijaoskonna kohutavate olmetingimuste ja samuti ka mitmes politseiasutuses nähtud kambrite väikse suuruse pärast. Komitee soovib olmetingimuste parandamist ja seda, et väiksemaid kui 5 m² suuruseid kambreid ei kasutataks enam ööbimiseks.

CPT avaldab rahulolu, et Eesti seadusandluses on sätestatud, et arestimajades viibivatel isikutel tuleks lasta vähemalt tund aega päevas väljas olla. Kahjuks ei rakendatud seda tihti praktikas, osaliselt seetõttu, et paljudes arestimajades polnud välihoovi. Komitee kordab oma pikaajalist soovitusi, et kõigil isikutel, keda politsei peab kinni 24 tundi või rohkem, lastaks vähemalt üks tund päevas vabas õhus olla.

CPT on väga mures, et eelvangistuses viibijaid hoiti üks kuni neli nädalat ja mõnel juhul ka isegi mitu kuud pärast kinnipidamisperioodi (kuni vanglasse üleviimiseni) ikka veel arestimajades.

Tunnistades tõsiasja, et selliste juhtumite koguarv riigis on pärast 2012. aasta külastust märkimisväärselt vähenenud, tuletab komitee meelde, et arestimajad ei sobi eelvangistuses viibijate hoidmiseks. CPT arvates võib eeluurimisaluste pikaajaline kinnipidamine sellistes asutustes aruandes kirjeldatud halbades olmetingimustes koos kambrivälise tegevuste täieliku puudumisega olla ebainimlik ja alandav kohtlemine, seda enam, et asjaomaseid isikuid hoitakse tegelikult üksikvangistuses. CPT kutsus Eesti ametivõime üles lõpetama eelvangistuses viibijate kinnipidamist

arestimajades pärast kinnipidamisperioodi (st 48 tundi). Lisaks tuleks kuni selle tava lõppemiseni võtta asjaomaste isikute elutingimuste parandamiseks mitmeid ajutisi meetmeid.

Vanglad

CPT kiidab Eesti ametivõimude võetud meetmeid vähendada pärast 2012. aasta külastust märkimisväärselt vanglas viibivate isikute koguarvu (3389-lt umbes 2600-ni). Sellegipoolest on Eestis endiselt üks Euroopa Nõukogu liikmesriikide kõrgeim vangistusmäär (st 210 vangi 100 000 elaniku kohta). Komitee julgustab Eesti ametivõime arendama vangistuse alternatiive Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee asjakohaste soovitude järgi ning palub ametivõimudel kohe tõsta mitmeinimesekambrites ametlikku ühe inimeste kohta kehtivat elamispinna miinimumstandardit 4 m²-ni (arvestamata kambrites olevaid sanitaarsõlmesid).

Tallinna ja Tartu vanglates ei esitatud peaaegu ühtegi kaebust füüsilise väärkohtlemise kohta töötajate poolt, samal ajal kui Viru Vanglas leidis paar kaebust selle kohta, et vanglaametnikud olid kasutanud ülemäärast jõudu. Lisaks ei olnud vangidevaheline vägivald üheski külastatud vanglas suur probleem.

Uuemates Tartu ja Viru vanglates olid kinnipidamise olmetingimused üldiselt rahuldavad. Sellest hoolimata ei vastanud Tallinna Vangla tingimused standarditele (lagunenud kambrid ja kohutavad sanitaarruumid) ning paljusid süüdimõistetud vange hoiti endiselt kitsastes tingimustes (nt kuni kümme inimest 31 m² suuruses kambri). Arvestades uue Tallinna Vangla planeeritud avamist 2018. aasta lõpus, ei tee CPT soovitusi praeguse vangla infrastruktuuri kohta. Selle asemel palub CPT Eesti ametivõimudel anda ajakohast teavet edusammude kohta, mis on tehtud uue Tallinna Vangla ehitamise lõpuleviimiseks ja vana hoone kasutuselt eemaldamiseks.

Kuigi Eesti ametivõimud on püüdnud pakkuda süüdimõistetud vangidele mitmesuguseid sihtotstarbelisi kambriväliseid tegevusi, ei pakuta märkimisväärselt paljudele vangidele selliseid tegevusi regulaarselt. Lisaks väljendab CPT tõsist muret asjaolu pärast, et peale igapäevase ühe tunni pikkuse vabas õhus liikumise võimaluse oli enamik eeluurimisalustest kuid ja mõnel juhul isegi aastaid kogu päevaks oma kambritesse lukustatud. Lisaks pole asjaomaste õigusaktide järgi eelvangistuses viibijatel lubatud suhelda teistes kambrites olevate vangidega. CPT kutsub Eesti ametivõime üles võtma vajalikke meetmeid, et töötada välja ja võimaldada kõigile süüdimõistetud vangidele ning eelvangistuses viibijatele terviklik kambrivälise tegevuste (sealhulgas rühmades suhtlemine) režiim.

Delegatsioonile jäi üldiselt hea mulje Tartu Vangla tervishoiuteenuste kohta seoses töötajate arvu, rajatiste ja tervisekontrolliga. Sellegipoolest olid külastuse ajal kõik asutuse psühhiaatriaosakonnas viibivad patsendid üksinda terveks päevaks oma ruumidesse lukustatud (välja arvatud üks tund päevas vabas õhus väikestes individuaalsetes boksides liikumine). CPT rõhutab, et lisaks farmakoloogilisele ravile peaks kõikidele psühhiaatriapatsientidele võimaldama mitmesuguseid kambriväliseid terapeutilisi ja puhketegevusi ning et neil peaks võimaluse korral olema lubatud suhelda teiste patsientidega.

Distsipliiniga seoses väljendab CPT suurt muret selle pärast, et 2012. aasta külastuse järel tehtud konkreetseid soovitusi on vaevu rakendatud. Eelkõige pole muudetud distsiplinaarse üksikvangistuse ülempiire (st täiskasvanute puhul kuni 45 päeva ja noorte õigusrikkujate puhul kuni 20 päeva). Eriti murettekitav on asjaolu, et eelkõige Viru Vanglas kohaldati jätkuvalt mitut distsiplinaarkaristuslikku üksikvangistust järjestikku, mis paljudel juhtudel moodustas väga pikki üksikvangistusperioode (ühel juhul 225 päeva). Kokkuvõttes näis üksikvangistuse kohaldamine karistusena olevat laialt levinud kõigis kolmes vanglas ja Viru Vanglas näis see tava olevat eriti ülemäärane. CPT soovitab veel kord,

et täiskasvanud vangide puhul piirduks üksikvangistuse ülempiir ühe süüteo eest 14 päevaga ja soovitatavalt vähemaga ning et ühtegi vangi ei hoitaks karistusena katkematult isolatsioonis ülempiirist kauem. Lisaks leiab komitee, et üksikvangistust ei tuleks alaealistele vangidele enam karistusena kohaldada.

Aruandes käsitletakse ka selliste vangide olukorda, kes olid teistest kinni peetavatest eraldatud ja julgeolekuabinõuna lukustatud kambrisse paigutatud (vangistusseaduse paragrahvi 69 alusel). CPT väljendab muret väga piirava režiimi pärast, mis üksikkambritesse paigutatud vangide puhul võrdus peaaegu et üksikvangistusega, tihti pikaks ajaks. Komitee soovitab, et kõikidele eraldatud vangidele võimaldataks eesmärgipärase ja eelistatult kambrivälise tegevuste struktureeritud programmi ning et kõikidele vangidele, keda hoitakse üksikvangistuses, võimaldataks iga päev tähendusrikast kontakti inimestega. Eesmärk peaks olema see, et asjaomased vangid saaksid sellisest kontaktist kasu rohkem kui kaks tundi päevas.

Maarjamaa Hariduskolleegiumi Valgejõe õppekeskus

Keskuses polnud ühtegi kaebust selle kohta, et töötajad oleksid kedagi väärkohelnud. Kõik noored, keda delegatsioon küsitles, rääkisid töötajatest hoopiski positiivselt. Lisaks ei tundunud noortevaheline vägivald olevat suur probleem. Kui seda ka aeg-ajalt ette tuli, sekkusid töötajad tavaliselt viivitamatult, kasutades olukorra maharahustamise võtteid.

Keskuse olmetingimused olid väga head ja kõikidele noortele pakuti palju harivaid ja puhketegevusi. CPT-le jäi eriti hea mulje keskuse alaealiste õpetamise meetoditest, mille eesmärk oli selgelt alaealistes vastutustunde loomine ja nende sotsiaalsete oskuste edendamine, mitte nende karistamine. Sellegipoolest kutsus komitee Eesti ametivõime üles tagama, et kõikidel alaealistel lubataks olla välihoovis vähemalt kaks tundi ja soovitatavalt rohkemgi.

Tervishoiuga seoses avaldas delegatsioonile muljet keskuses täiskohaga töötava õe professionaalne ja ennetav suhtumine. CPT väljendab siiski muret, et psühhiaatrilise diagnoosiga noorte ravi põhines peamiselt psühhotroopsetel ravimitel. Lisaks soovitab CPT ametivõimudel kahekordistada oma jõupingutusi, et täita esmajärjekorras praegused vabad ametikohad (sealhulgas psühholoogi ja muude oluliste töötajate ametikohad, kes töötavad noortega rehabilitatsiooni ja taasintegreerumise nimel).

Lõpuks kiidab komitee keskuse paindlikke ja heldeid põhimõtteid, mis puutub noorte kontakti välismaailmaga, mis hõlmasid võimalusi sagedasteks külastusteks, mitu korda nädalas juurdepääsu telefonile ja e-kirjadele ning regulaarset kodukülastust.

I. SISSEJUHATUS

A. Külastus, raport ja järeldused

1. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsiooni (edaspidi konventsioon) artikli 7 kohaselt külastas CPT delegatsioon Eestit 27. septembrist 5. oktoobrini 2017.¹
2. Külastuse peamine eesmärk oli kontrollida Eesti ametivõimude võetud meetmeid komitee eelmiste külastuste järel tehtud soovitude rakendamiseks. Sellega seoses pöörati erilist tähelepanu politsei vahi all olevate isikute kohtlemisele ja kinnipidamistingimustele ning riigi vanglates valitsevale olukorrale.

Nimekiri kõigist delegatsiooni külastatud asutustest on toodud lisas I.

3. Külastusel osalesid järgmised CPT liikmed:

- Georg Høyer (delegatsiooni juht)
- Per Granström
- Inga Harutyunyan
- Jari Pirjola
- Vytautas Raškauskas
- Antonius Maria Van Kalmthout

Neid saatsid CPT sekretariaadi liikmed Aurélie Pasquier ja Almut Schröder ning abistasid:

- Vincent Theis, Luksemburgis asuva Luksemburgi Vangla endine direktor (ekspert)
- Marje Einre (tõlk)
- Meelis Leesik (tõlk)
- Margus Puusepp (tõlk)
- Karin Sibul (tõlk)
- Tiiu Soomer (tõlk)
- Viivi Verrev (tõlk).

---

¹ CPT eelmiste Eesti külastuste raportid ja asjaomased valitsuse vastused on avaldatud komitee veebilehel: www.coe.int/en/web/cpt/estonia

4. CPT võttis külastusraporti vastu oma 95. kohtumisel, mis toimus 5.–9. märts 2018, ja edastas selle 26. aprillil 2018 Eesti ametivõimudele.

CPT esitatud soovitused, märkused ja teabetaotlused on aruandes esitatud paksus kirjas. CPT palub Eesti ametivõimudelt kuue kuu jooksul vastust, milles on ära toodud täielik aruanne selle kohta, mida on tehtud komitee soovituste rakendamiseks, ning raportis toodud kommentaaride ja teabetaotluste vastused. Mis puutub paragrahvis 38 esitatud teabetaotlusesse, siis palub CPT, et vastus esitataks kolme kuu jooksul.

B. Delegatsiooni kohtumised ja koostöö

5. Külastuse käigus kohtus delegatsioon justiitsminister Urmas Reinsaluga, vanglate asekanstler Priit Kamaga justiitsministeeriumist, korrakaitse- ja migratsioonipoliitika asekanstler Raivo Kүүitiga siseministeeriumist ning teiste kõrgemate ametnikega justiits-, sise- ning haridus- ja teadusministeeriumist.

Lisaks kohtus delegatsioon õiguskantsleri asetäitja Heili Sepaga (ombudsman) ja teiste õiguskantsleri kantselei kõrgemate esindajatega, kes on seotud ÜRO piinamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokoll (OPCAT) alusel asutatud riigi ennetusasutuse (NPM) tööga.

Nimekiri riigi ametiasutustest ja teistes organitest, kellega delegatsioon kohtus, on toodud lisan II.

6. Kogu külastuse ajal tehtud koostöö nii külastatud riigi ametiasutuste kui ka teiste asutuste töötajatega oli suurepärase. Delegatsioon sai kiiresti juurdepääsu kõigisse külastatud asutustesse (sealhulgas neisse, kus külastus toimus etteteatamata), samuti oma ülesande täitmiseks vajalikule teabele ning sai ka kinnipeetud isikutega privaatsealt rääkida. Delegatsioon avaldab tänu CPT kontaktametnikule Laura Glaasele tema abi eest enne külastust ja külastuse ajal.

Komitee soovib siiski rõhutada, et konventsiooni artiklis 3 sätestatud koostööpõhimõte ei piirdu külastavate delegatsioonide töö hõlbustamisega, vaid nõuab ka, et komitee soovitusi viiakse ka tegelikult ellu. Sellega seoses väljendab CPT muret edusammude puudumise pärast mitmes valdkonnas, näiteks mitme arestimaja olmetingimuste ja jätkuva tava pärast hoida eelvangistuses viibijaid politseiasutustes, samuti arestimajades ja vanglates olevate eelvangistustes viibijate režiimi ning korduva ja pikaajalise üksikvangistuse kasutamise pärast vanglas.

CPT palub Eesti ametivõimudel teha otsustavaid samme nende probleemide lahendamiseks, arvestades aruandes esitatud soovitusi ja konventsiooni keskmes olevat koostööpõhimõtet.

C. Vahetud tähelepanekud konventsiooni artikli 8 lõike 5 alusel

7. 5. oktoobril 2017 toimunud külastuse lõppkõnelustel Eesti ametivõimudega andis CPT delegatsioon ülevaate külastuse põhilistest leidudest ja tegi konventsiooni artikli 8 lõike 5 alusel kaks vahetut tähelepanekut teatavate eriti kiiret tegutsemist vajavate probleemide kohta, millest üks oli seotud mõnes politseiasutuses olevate tingimuste ning teine distsiplinaarse üksikvangistuse kohaldamisega Viru Vanglas.

Esimene tähelepanek tehti peamiselt Valga arestimaja kohta, kus leiti, et kinnipidamise olmetingimused olid kohutavad. Delegatsioon palus Eesti ametivõimudel see asutus kas kasutuselt kõrvaldada või täielikult renoveerida. Vahepeal ei tohiks aga arestimajas hoida ühtegi isikut maksimaalsest kinnipidamisperioodist kauem (st 48 tundi). Lisaks palus delegatsioon, et asutuse kahte väikest esimesel korrusel asuvat ootekambrit – elamispinna vähem kui 2 m² – kasutataks vaid lühikesteks ooteperioodideks.

Haapsalu, Tartu ja Valga arestimajade ning Tallinna Ida Politseijaoskonnaga seoses palub delegatsioon lisaks, et ametiasutused tagaksid, et vähem kui 5 m² suuruseid kambreid ei kasutataks enam ööbimiseks.

Teine vahetu tähelepanek puudutab distsiplinaarse üksikvangistuse ülemäärast kasutamist Viru Vanglas. Delegatsioon palus, et Eesti ametivõimud vaataksid selle asutuses üle. Eelkõige paluti teha samme, et vähendada täiskasvanutele mõeldud distsiplinaarse üksikvangistuste maksimaalset kestust 14 päevani ja keelata järjestikused distsiplinaarkaristused, mille tulemuseks on katkematu üksikvangistus, mis ületab maksimaalset ülempiiri.

8. Eespool nimetatud vahetud tähelepanekud kinnitati CPT täitevsekretäri kirjas 29. novembril 2017. Delegatsioon palus Eesti ametivõimudel esitada kolme kuu jooksul aruanne võetud meetmetest.

26. veebruari 2018. aasta kirjas edastasid Eesti ametivõimud CPT-le vahetute tähelepanekute alusel võetud meetmed. Neid meetmeid hinnatakse aruande asjakohastes osades.

D. Riigi ennetusasutus

9. Külastuse alguses vestles delegatsioon üksikasjalikult õiguskantsleri (ombudsman) kantselei liikmetega, kes moodustavad Eestis riigi ennetusasutuse. Sellega seoses külastas kantselei 2016. aastal ligikaudu 35 mitmesugust kinnipidamisasutust (vanglad, politseijaoskonnad, sotsiaalhoolekandeesutused, lasteasutused, psühhiaatria- või sõjaväeasutused jne). Samal aastal sai õiguskantsleri kantselei umbes 500 kirja kinnipeetud isikutelt, peamiselt vanglatest. Aastaruanne avaldati eesti keeles ja selle lühike kokkuvõte inglise keeles.

CPT kiidab asjaolu, et pärast komitee 2012. aasta külastusel tehtud konkreetset ettepanekut on õiguskantsleri kantseleis loodud eraldi osakond, mis vastutab riigi ennetusasutuse ülesannete eest. Riigi ennetusasutuse ülesannetega oli määratud tegelema neli inimest. Kaks lisaametikohta olid vabanenud ja täideti peagi. Vajaduse korral võetakse külastustele kaasa eksperte.

Kuid ennetusasutuse ülesannete jaoks ei olnud eraldi eelarvet ja ennetusasutusosakonna töötajad tegelesid ka kaebuste menetlemisega.

Siinkohal tuleb CPT meelde 2010. aastal ÜRO piinamise ennetamise alamkomitee (SPT)² vastu võetud riiklikke ennetusasutusi käsitlevaid suuniseid, milles täpsustatakse, et „kui riigi ennetusasutuseks määratud asutus täidab lisaks fakultatiivsest protokollist tulenevatele ülesannetele ka muid ülesandeid, peaks selle asutuse riikliku ennetusasutuse ülesannetega tegelema eraldi üksus või osakond, millel on oma töötajad ja eelarve“.

Lisaks ei ole CPT kogemuste kohaselt soovitatav kaasata ennetusasutuste töösse vahetult kaebustega tegelevaid töötajaid. Kui sama asutus on määratud kaebuste menetlemiseks ja kinnipidamisasutuste jälgimiseks, tuleks mõlemaid ülesandeid hoida eraldi ja täita selgelt erinevates üksustes.

Eelnevate märkuste alusel kutsub CPT Eesti ametivõime üles läbi vaatama riigi ennetusasutuse korralduse ja toimimise.

---

² Dokumendi [CAT/OP/12/5](#) paragrahv 32 (9. detsember 2010).

II KÜLASTUSE KÄIGUS TUVASTATUD FAKTID JA SOOVITATUD MEETMED

A. Siseministeeriumi haldusala asutused

1. Esialgsed märkused

10. Külastuse üks peamisi eesmärke oli uurida politsei poolt kinni peetud isikute kohtlemist ja kinnipidamistingimusi. Sel eesmärgil külastas delegatsioon Haapsalu, Pärnu, Tallinna, Tartu ja Valga arestimajasid³ ning samuti Tallinna Keslinna ja Tallinna Ida Politseijaoskondi ja küsitles mitmeid isikuid, keda politsei kinni pidas.

11. Õigusraamistiku osas jõustus 2014. aastal uus korrakaitseadus (KorS), mis reguleerib politsei volitusi üldiselt ja politseitegevust kriminaalmenetlusega mitteseotud juhtudel, asendades politseiseaduse, mis oli selleks ajaks kehtetu.

Kuid *kuriteos kahtlustatavate isikute* kinnipidamise õiguslikud alused on CPT viimasest 2012. aasta korrapärasest külastusest alates jäänud enamasti samaks. Tuletatakse meelde, et 2004. aasta kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) kohaselt võib kuriteos kahtlustatavaid isikuid pidada kinni kuni 48 tundi.⁴ Nende 48 tunni jooksul tuleb asjaomane isik tuua eeluurimiskohtuniku ette, kes otsustab selle üle, kas toimetada isik eelvangistusse, kohaldada muid tõkendeid või ta vabaks lasta. Isikut võib samuti kinni pidada (kuni 48 tundi), kui teda *kahtlustatakse väärteo toimepanemises*.⁵

Uue korrakaitseaduse kohaselt võib politsei isikuid kinni pidada *muudel õiguslikel põhjustel*, näiteks eelseisva kuriteo toimepanemise ärahoidmiseks, isiku elu või kehalist puutumatumust ähvardava vahetu ohu tõrjumiseks (mõlemate puhul kuni 48 tunniks)⁶ või joobeseisundis isikust lähtuva olulise ohu tõrjumiseks⁷ (kuni 24 tunniks).

12. Nagu varemgi, on CPT väga mures, et arestimajasid kasutati lisaks kinnipidamisele ka eelvangistuses viibijate majutamiseks (samuti väärteo toimepanemise eest süüdimõistetud isikute majutamiseks) ning seda pikemateks perioodideks. Nagu eelmistes külastusraportites märgitud, on CPT seisukohal, et sellised asutused ei sobi pikaajaliseks kinnipidamiseks. Sellega seoses **viidatakse paragrahvides 35–39 esitatud märkustele ja soovitudele**.

13. Mis puutub väärteo toimepanemise eest süüdi mõistetud isikute hoidmisesse arestimajades (maksimaalselt 30 päeva), **julgustab CPT ametivõime oluliselt vähendada sellise kinnipidamise**

---

³ Haapsalu ja Valga arestimajades keskendus delegatsioon peamiselt kinnipidamistingimustele.

⁴ KrMS-i paragrahvi 217 lõiked 1 ja 8.

⁵ Väärteomenetluse seadustiku (VTMS) paragrahv 44.

⁶ KorS-i paragrahvi 46 lõiked 1 ja 5.

⁷ KorS-i paragrahvi 42 lõige 1 ja paragrahvi 43 lõige 3.

maksimaalset kestust või hoopiski tühistama seda tüüpi karistust, mis oleks kooskõlas komitee täheldatud suundumusega paljudes teistes Euroopa riikides.

14. Kiitmist väärrib see, et isikud, kellele on mõistetud (lühike) vanglakaristus, ei kuulu enam selliste isikute kategooriatesse, keda võidakse hoida arestimajas⁸, ning delegatsioon ei kohanud arestimajades ka ühtegi sellist vangi. See on teretulnud parandus.

2. Väärkohtlemine

15. CPT avaldab rahulolu, et selle delegatsioon ei saanud kinnipeetud vahi all olevatelt, vahi all olnud või arestimajades olevatelt isikutelt peaaegu ühtegi kaebust selle kohta, et politseiametnikud oleksid neid füüsiliselt väärkohelnud, nagu 2012. aastalgi.

16. Siiski peab komitee juba praegu rõhutama, et mitut eelvangistuses viibijat hoiti arestimajades kinnipidamistingimustes, mida võib komitee arvates pidada ebainimlikuks ja alandavaks. Rohkem teavet leidub paragrahvides 35–39.

3. Põhilised kaitsemeetmed väärkohtlemise vastu

17. Suurem osa delegatsiooni küsitletud kinnipeetavatest kinnitas, et nad olid võimelised kasutama oma õigust teavitada kinnipidamisest kolmandat isikut vahetult pärast kinnipidamist. Kuid mõned kinnipeetavad väitsid, et nende lähisugulasi teavitati alles mitu päeva hiljem.

CPT usub, et Eesti ametivõimud teevad täiendavaid jõupingutusi, et politsei poolt kinni peetud isikute õigus teavitada oma olukorrast sugulast või kolmandat isikut oleks nende kinnipidamise algusest alates täielikult kaitstud.

18. Õigusnormid, milles antakse kuriteos kahtlustatavatele ja väärteo toimepanemises kahtlustatavatele isikutele õigus võtta kohe ühendust advokaadiga, pole pärast CPT viimaseid külastusi muutunud. Tuletatakse meelde, et asjakohastes sätetes on sätestatud õigus olla üle kuulatud advokaadi juuresolekul ja viimasega privaatset rääkida.⁹

19. Nagu 2012. aastalgi, rääkisid delegatsiooni küsitletud kuriteos kahtlustatavad isikud üldiselt, et neil oli lubatud võtta ühendust oma enda või neile määratud advokaadiga. Vastupidiselt 2012. aasta olukorrale selgus külastuse käigus kogutud teabest veel see, et ülekuulamisel politseiametniku poolt osales tavaliselt isikule määratud advokaat. See on teretulnud parandus, arvestades et advokaadi füüsiline kohalolek politsei vahi all olles on oluline kaitsemeede väärkohtlemise ja hirmutamise vältimiseks. Peale selle aitab selline kohalolek vältida ka alusetuid väiteid väärkohtlemise või hirmutamise kohta.

---

⁸ Arestimaja sisekorraeskirja paragrahv 3 (siseministri määrus nr 21, 27. september 2011).

⁹ KrMS-i paragrahvi 33 lõige 2, paragrahvi 34 lõike 1 punkt 5 ja paragrahvi 45 lõige 1 ning VTMS-i paragrahvi 19 lõige 2.

20. Komitee on alates oma esimesest külastusest Eestisse 1997. aastal soovitanud võtte meetmeid, et tagada, et politsei poolt kinni peetavatel isikutel oleks ametlikult õigus pöörduda arsti poole ja et see toimiks ka praktikas alates kinnipidamise algusest. Kahjuks pole neid soovitusi rakendatud.¹⁰

Nagu 2012. aasta külastuse ajalgi, teatasid mõned kinnipeetavad, et nende taotlus arsti poole pöörduda lükati tagasi. Mõned kinnipeetavad ütlesid lisaks, et nende praegune ravi tuli katkestada, sest neil polnud arestimajas võimalik oma ravimeid kätte saada.

Külastatud arestimajade töötajad teatasid delegatsioonile, et ainus viis, kuidas kinnipeetavad arsti poole pöörduda saavad, on see, kui politsei neile kiirabi kutsub. Seda tehti raskematel juhtudel. Muul juhul oli aga nii, et kui kinnipeetav vajab meditsiinilist abi, teavitas politseiametnik vajalike ravimite kättesaamiseks telefoni teel kinnipeetava perekonda või tema arsti kinnipeetava tervishäirest. See ei ole vastuvõetav ning lisaks kujutab see endast meditsiinilise konfidentsiaalsuse rikkumist.

Komitee kutsub Eesti ametivõime uuesti üles võtma vajalikke meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, et tagada, et kõikidel politsei poolt kinni peetavatel isikutel oleks ametlikult õigus pöörduda arsti poole (sealhulgas nende enda valitud arsti poole) ja et see toimiks ka praktikas alates kinnipidamise algusest (arvestades et kinnipeetava valitud arst võib teha läbivaatuse kinnipeetava kulul). See peaks lubama ka kõikidel arestimajas olevatel isikutel jätkata vajalikku ravi, mis määrati neile enne kinnipidamist. Seoses Eesti ametivõimude plaaniga parandada arestimajade tervishoiuteenuseid viidatakse paragrahvile 36.

21. Lisaks teatasid paljud Tallinna arestimajas küsitletud kinnipeetavad delegatsioonile, et õe korraldatud tervishoiuvestluse ajal (või elementaarse füüsilise läbivaatuse ajal) olid sageli kohal ka politseiametnikud. **CPT soovitab, et meditsiinilise konfidentsiaalsuse säilitamiseks peaksid meditsiinilised konsultatsioonid toimuma alati mittemeditsiinitöötajate kuulse- ja nägemiskaugusest väljas, kui asjaomane tervishoiutöötaja ei ole konkreetsel juhul sõnaselgelt teisiti palunud.**
22. CPT delegatsioonile jäi hea mulje sellest, et kinnipeetavaid teavitati kinnipidamisel kohe nende õigustest. Veel üks teretulnud parandus on see, et neile antud lühikestes teabelehtedes selgitati nende õiguseid kokkuvõtlikult ja kasutajasõbralikult.

23. Alaealistega¹¹ seoses on teretulnud see, et kriminaalmenetluse seadustikus¹² on sätestatud kohustus teavitada kinnipidamisest kohe alaealise seaduslikku esindajat, nagu komitee eelmistes raportites soovitas.¹³ Samuti on positiivne see, et seaduse alusel on kogu

---

¹⁰ 2011. aasta arestimaja sisekorraeeskirjas pole ikka sõnaselgelt tagatud kinnipeetava õigus arsti poole pöörduda ja seal sätestatakse vaid, et „[v]ajadusel korraldatakse kinnipeetule meditsiiniline läbivaatus tervishoiuteenuse osutaja poolt“ (paragrahvi 10 lõige 3).

¹¹ 14–18-aastased.

¹² KrMS-i paragrahvi 217 lõige 10.

¹³ Sarnased sätted on KrMS-i paragrahvi 46 lõikes 4 ja KorS-i paragrahvi 46 lõikes 2.

kriminaalmenetluse vältel vajalik advokaadi kohalolek kuriteos kahtlustatavate alaealiste puhul, arvestades nende erilist haavatavust.¹⁴

CPT on siiski mures, et tegelikult küsitleti alaealisi ja/või paluti neil advokaadi ja/või usaldusväärse täiskasvanu kohalolekuta allkirjastada dokument süüteo (süütegude) kohta, mille toimepanemises neid kahtlustati.

CPT loodab, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et ilma advokaadi ja võimaluse korral usaldusväärse täiskasvanu kohaolekuta ei kuulataks alaealisi üle, ei palutaks neil anda ütlusi ega allkirjastada dokumente süüteo (süütegude) kohta, mille toimepanemises neid kahtlustatakse.

4. Kinnipidamistingimused

a. arestimajad

24. CPT tunnustab Eesti ametivõimude hiljutisi ja praeguseid jõupingutusi arestimajade olmetingimuste parandamiseks. Komitee väljendab siiski suurt muret Pärnu, Tallinna ja Tartu arestimajade ning eriti Valga arestimaja kohutavate tingimuste pärast.

Kõigis neljas asutuses olid kambrid halvas seisukorras (mahakooruv värv ja murenev krohv, kriimustatud seinad, roostetanud metallpaneelid, puuduvad plaadid) ja Valga arestimaja kambrid olid eriti räsitud. Lisaks olid mõned külastatud arestimajade kambrid räpased (Valga, Tartu) ja halvasti ventileeritud (st Tallinn) ning paljudes kambrites oli ainsaks joogiveeallikaks otse põrandakloseti kohale paigaldatud kraan (st Valga, Tallinn). Lisaks ei olnud mitmeinimesekambrites¹⁵ tualetid ülejäänud kambrist eraldatud (Tartu).

Pärnu arestimaja kohta teatasid Eesti ametivõimud 26. veebruari 2018. aasta kirjaga CPT-le, et uue arestimaja ehitamisega kavatsetakse alustada 2019. aastal.

25. Haapsalu arestimajas oli kinnipidamisala mõningal määral renoveeritud. Võrreldes 2012. aastaga olid kambrite tingimused paranenud seoses nende seisukorra, puhtuse, ventilatsiooni ja juurdepääsuga kunstlikule valgustusele.

26. Kuigi tuleb tunnustada, et külastatud arestimajade kambrid ei olnud üldjuhul ülerahvastatud,¹⁶ on CPT mures mõne selle delegatsiooni nähtud kambri väikese suuruse pärast. Näiteks on Tartu arestimaja kinnipidamiskambrid nr 118 ja nr 217 väiksemad kui 4 m². Valga arestimaja kainestuskambrid nr 1 ja nr 2 on vastavalt vaevalt 5 m² ja 3,5 m² ning kaks koridori poole suunatud metallvõrega ootekambrist (esimesel korrusel) on natuke väiksemad kui 2 m². Lisaks ei olnud Haapsalu arestimajas peale suure kainestuskambri ühtegi kambrist, mille suurus oleks ületanud 5 m².

---

¹⁴ KrMS-i paragrahvi 45 lõike 2 punkt 1.

¹⁵ Siiski tuleb rõhutada, et külastuse ajal ei olnud üheski asjaomastes arestimajades nähtud mitmeinimesekambrites rohkem kui üks inimene.

¹⁶ Siseministeriumi sõnul oli arestimajade üldine täitumus umbes 50%. Kuid Tallinna arestimaja täitumus oli tavaliselt peaaegu 90%.

27. Nagu paragrahvis 7 juba mainitud, tegi delegatsioon külastuse lõpus vahetu tähelepaneku mitme politseiasutuse olmetingimuste kohta. Valga arestimaja puhul palus delegatsioon Eesti ametivõimudel see asutus kas kasutuselt kõrvaldada või täielikult renoveerida. Vahepeal ei tohiks aga arestimajas hoida ühtegi isikut maksimaalsest kinnipidamisperioodist kauem (st 48 tundi).

Lisaks ei tohiks asutuse kahte väikest esimesel korrusel asuvat ootekambrit – elamispinna vähem kui 2 m² – kasutada kauem kui lühikesteks ooteperioodideks. Haapsalu, Tartu ja Valga arestimajade puhul palus delegatsioon ka, et väiksemate kui 5 m² suuruste kambrite ööbimiseks kasutamine lõpetataks kohe.

Oma 26. veebruari 2018. aasta kirjas teatasid Eesti ametivõimud CPT-le oma kavatsusest alustada 2019. aastal Valga arestimaja taastamist ja kasutada taastatud arestimaja ainult kinnipidamiseks (kuni 48 tundi). Kuid kuni uue arestimaja avamiseni Tallinnas jätkatakse Valga arestimaja kasutamist pikemateks kinnipidamisperioodideks. Vähem kui 5 m² suuruste kambrite kasutamise osas märgivad ametiasutused oma kirjas, et Tartu arestimaja kinnipidamiskambrid nr 118 ja nr 217 suleti pärast CPT külastust. See on teretulnud parandus.

28. Eespool nimetatust hoolimata soovitab CPT Eesti ametivõimudel võtta vajalikke meetmeid, et tagada järgmist:

- Valga arestimajas ei hoita ühtegi isikut maksimaalsest kinnipidamisperioodist kauem (st 48 tundi);
- Valga arestimaja kahte väikest esimesel korrusel asuvat ootekambrit – elamispinna vähem kui 2 m² – ei kasutata kauem kui lühikesteks ooteperioodideks;
- vähem kui 5 m² suuruseid kambreid Valga ja Haapsalu arestimajades ning muudes arestimajades ei kasutata enam ööbimiseks;
- paragrahvis 24 kirjeldatud Tallinna, Tartu, Haapsalu ja Valga arestimajade olmetingimustega seotud puudused parandatakse.

29. CPT avaldab rahulolu, et Eesti seadusandluses on sätestatud, et arestimajades viibivatele isikutele tuleks tagada vähemalt üks tund päevas juurdepääs vabale õhule („vabas õhus olemine“).¹⁷ Paljudes arestimajades ei olnud see aga kahjuks nii. Siseministeeriumi esindajate sõnul, kellega delegatsioon kohtus külastuse alguses, polnud paljud Eesti arestimajad, sealhulgas Haapsalu, Pärnu ja Valga omad¹⁸, endiselt välihooviga varustatud. Kahjuks ei olnud ka hiljuti (taastatud) ehitatud Narva ja Võru arestimajad varustatud välisrajatistega. Sellegipoolest kinnitasid ametivõimud delegatsioonile, et uuritakse võimalusi (ja selleks oli kõrvale pandud vahendeid), kuidas varustada

---

¹⁷ Vangistusseaduse paragrahvi 93 lõige 5 ja arestimaja sisekorraeskirja paragrahvi 31 lõige 2.

¹⁸ Valga arestimajas võimaldati kinnipeetavatele „hüvitisena“ juurdepääsu nn „jalutuskambrile“. Tegemist oli väikse kinnipidamiskambriga, mille seinas oli otse lae all kitsas ava (ligikaudu 20 x 90 cm), mille kaudu pääses sisse natuke värsket õhku. Kuna kamber oli väiksem kui 4,5 m² ning varustatud voodi, tualeti ja kraanikausiga, polnud seal liikumiseks peaaegu üldse ruumi ning seega ei täitnud see oma eesmärki. On selge, et ligipääsu kambrile – olenemata selle suurusest ja varustusest – ei saa pida alternatiiviks vabas õhus liikumisele.

sellise rajatisega vähemalt Võru arestimaja, ning et uued arestimajad, mida lähiaastatel kavatsetakse ehitada Tallinnasse ja Pärnusse, oleksid varustatud välihoovidega. See oleks samm edasi.

Hoovidega arestimajade puhul kiidab CPT asjaolu, et Tartu arestimajas ütlesid paljud kinnipeetavad delegatsioonile, et neile pakutakse iga päev üheks tunniks juurdepääsu välihoovidele. Sellegipoolest ei kehtinud see ilmselt ikka veel Tallinna arestimajas olevate isikute puhul, vaatamata komitee 2012. aasta soovitusel. Selles asutuses suurema osa delegatsiooni küsitletud inimeste sõnul võimaldati juurdepääsu vabale õhule kahel kuni kuuel päeval nädalas ja kuni pooleks tunniks korraga. Lisaks sellele ei olnud Tartu arestimaja kuus välihoovi ja Tallinna arestimaja hoov varustatud puhkamisvõimalustega (näiteks pinkidega).

CPT arvates tuleks kõigile isikutele, keda politsei peab kinni 24 tundi või rohkem, pakkuda ööpäevas vähemalt üheks tunniks juurdepääsu vabas õhus olevale hoovile, mis on varustatud puhkamisvõimalustega.¹⁹ **Komitee kordab oma soovitust, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke samme, et tagada nende ettekirjutuste tegelik rakendamine kõigis Eesti politseiasutustes.**

30. Samuti tunneb komitee muret Tallinna arestimaja turvakambri nr 3 pärast. Peale tualeti oli kamber täiesti tühi ega sisaldanud puhkamisvõimalusi (nt tool, pink või voodi). Delegatsiooni uuritud registri järgi hoiti kinnipeetavaid mõnikord selles kambris üle öö.²⁰ **CPT soovitab, et Tallinna arestimaja turvakamber varustataks sobiva puhkamisvõimalusega. Lisaks soovib komitee saada kinnitust selle kohta, et kui kinnipeetavat hoitakse selles kambris üle öö või osa ööst, antakse talle madrats, mis on ette nähtud ka arestimaja sisekorraeeskirja paragrahvi 13 lõikes 2.**

b. muud politsei kinnipidamisasutused

31. Delegatsioon uuris kinnipidamistingimusi Tallinna Kesklinna, Ida ja Lõuna Politseijaoskondades, kus isikuid hoiti kuni 48 tundi.

32. Tallinna Kesklinna Politseijaoskonnas olid kinnipidamiskambrite olmetingimused head ja neid ei pea eraldi kommenteerima.

33. Tallinna Ida Politseijaoskonna puhul märgib CPT siiski murelikult, et komitee 2012. aasta külastuse raportis²¹ toodud konkreetseid soovitusi pole rakendatud. Tegelikult on kinnipidamistingimused pärast viimast külastust veelgi halvenenud. Kambrid olid lagunened, halvasti ventileeritud ja mõnel juhul väga räpased (sealhulgas madratsid). Lisaks puudus enamikus kambrites puhkamisvõimalus (nt põranda külge kinnitatud tool või pink).

---

¹⁹ Eelvangistuses viibijate kohta on lisateave paragrahvides 36 ja 38.

²⁰ Uuritud registrite järgi kasutati seda kambrit 2017. aasta esimese üheksa kuu jooksul 14 korda. Kinnipidamise pikkus ei ületanud kunagi 23 tundi, kuid üheksal juhul veetsid inimesed selles kambris terve öö või osa sellest.

²¹ Raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahvid 37 ja 38.

Lisaks kasutati vähem kui 5 m² suuruseid kambreid (seitse kümnest) ikka veel ööbimiseks. Sellega seoses palus delegatsioon Eesti ametivõimudel külastuse lõpus vahetu tähelepanekuna tagada selle tava lõpetamine (vt ka paragrahv 7).

Oma 26. veebruari 2018. aasta kirjas teatasid Eesti ametivõimud komiteele, et Tallinna Ida Politseijaoskonnas „hoitakse kinnipeetavaid rohkem kui 4 m² suurustes üksikkambrites“. CPT tuletab meelde oma arvamust, et ööbimiseks kasutatavad kinnipidamiskambrid võiksid olla suurusjärgus 7 m². **Komitee kordab oma soovitusi, et Tallinna Ida Politseijaoskonnas lõpetataks kohe vähem kui 5 m² suuruste kambrite kasutamine ööbimiseks.**

34. Pealegi ei olnud kummaski ülalnimetatud politseijaoskonnas vabas õhus liikumise võimalust. Sellega seoses viidatakse paragrahvis 29 esitatud märkustele ja soovitudele.

5. Politseiasutustes hoitavad eelvangistuses viibijad

35. Nagu juba paragrahvis 12 mainitud, on CPT väga mures, et hoolimata sellest, et komitee on pärast eelmisi külastusi korduvalt konkreetseid soovitusi teinud, hoiti eelvangistuses viibijaid sageli üks kuni neli nädalat või kauem ja mõnel juhul isegi mitu kuud pärast kinnipidamisperioodi (kuni vanglasse üleviimiseni) arestimajades. Näiteks hoiti külastuse ajal Tallinna arestimajas 48 eelvangistuses viibijat, Pärnus oli neid 15, Tartus 13 ja Haapsalu arestimajas üks.

36. Tunnistades tõsiasi, et arestimajades hoitavate eelvangistuses viibijate koguarv riigis on alates 2012. aastast märkimisväärselt vähenenud (550-lt 182-le külastuse ajal), peab CPT rõhutama, et arestimajad ei sobi mitme põhjuse pärast eelvangistuses viibijate hoidmiseks. Peamised puudused võib kokku võtta järgmiselt.

Esiteks oli olmetingimustega seoses enamikus külastatud arestimajade kambrites ainult piiratud juurdepääs loomulikule valgusele²² ning mõnedes kambrites polnud elamispind eelvangistuses hoidmiseks piisav. Näiteks polnud Haapsalu arestimajas peaaegu ühtegi kambrit, mis oleks olnud suurem kui 5 m². CPT arvates peaks kõikidele vangidele, sealhulgas eelvangistuses viibijatele, olema tagatud vähemalt 6 m² suuruse elamispinnaga üksikkamber või mitmeinimesekambri puhul vähemalt 4 m² elamispinda ühe vangi kohta (mõlemal juhul ei arvestata sisse sanitaarsõlmesid).²³

Teiseks puudusid mitmes arestimajas (st Haapsalus, Pärnus ja Valgas) täielikult vabas õhus liikumise võimalused. Lisaks sellele hõlmas Tartu arestimajas vabas õhus „liikumise“ võimalus bokse, mis polnud suuremad kui 6 m². CPT arvates peaks eelvangistuses viibijatel olema iga päev juurdepääs vabas õhus olevale rajatisele, mis on piisavalt suur, et seal saaks vabalt ringi liikuda.

---

²² Enamikus kambrites olid aknad väga väikesed ja koosnesid tavaliselt klaastelistest või läbipaistmatutest aknaklaasidest või olid tumendatud kitsa traatvõrgu, trellide või luugiga. Lisaks ei olnud mõnes Haapsalu, Tartu ja Valga arestimajade kambri üldse ligipääsu looduslikule valgusele, kuid väidetavalt kasutati neid ainult kuni 48 tunni pikkuste kinnipidamisperioodide jaoks.

²³ Lisateave CPT ühe vangi kohta kehtiva eluruumi standardites: [CPT/Inf \(2015\) 44](#).

Kolmandaks ei pakutud üheski külastatud arestimajas ühtegi muud kambrivälist tegevust. Sellest tulenevalt hoiti kinnipeetavaid, sealhulgas alaealseid, oma kambrites tavaliselt 23–24 tundi päevas ning enamik neist olid üksi, mis tähendab, et tegelikult hoiti neid üksikvangistusega sarnanevates tingimustes nädalaid või isegi kuid. Asjaomased isikud veetsid kambrites oma päevi jõudeolekus, kus ainus neile pakutav tegevus oli raamatute lugemine. Tallinna arestimajas öeldi delegatsioonile, et kinnipeetavatele ei lubata üldjuhul oma kambrites telerit.²⁴

Neljandaks hoiti eelvangistuses viibijaid ikka arestimajades, ilma et nad oleksid läbinud tervisekontrolli. Ainult kahes arestimajas – Tallinnas ja Jõhvis – olid kohal tervisehoiutöötajad.²⁵ Kuid isegi Tallinna arestimajas, kus see nii oli, jäi delegatsioonile mulje, et kuigi öde küsitles kõiki kinnipeetavaid nende saabumisel ja palus neil täita oma tervisliku seisundi kohta küsimustiku²⁶, poldud paljusid kinnipeetavaid füüsiliselt üle vaadatud.²⁷ Teistes arestimajades täitsid terviseküsimustikke osaliselt politseiametnikud (kes olid üldjuhul läbinud vaid esmaabikoolituse) ja/või kinnipeetavad ise, jättes arstliku hinnangu väljad tühjaks. Sellised tavad ei saa ilmselgelt asendada vastuvõtmise ajal tehtavat ulatuslikku füüsilist ülevaatus.

Sellega seoses on CPT-l hea meel Eesti ametivõimude 26. veebruari 2018. aasta kirjas saadud teabe pärast, mille kohaselt tegeleb politsei eelisjärjekorras tervishoiuteenuste osutamise parandamisega arestimajades koostöös sotsiaalministeeriumi, terviseameti ja haigekassaga.²⁸

Viiendaks kohaldati arestimajades hoitavate eelvangistuses viibijate suhtes tõsiseid välismaailmaga suhtlemise piiranguid. Vähemalt kahes külastatud arestimajas lubati kuu jooksul ainult ühte külastust, mis ei kestnud kauem kui 10–15 minutit, kuna väidetavalt pole seal sobivaid külastusruume ja/või järelevalvetöötajaid. Lisaks teatati delegatsioonile, et kinnipeetavad ei saanud mõnikord kõnesid teha – eriti kinnipidamise alguses ja mõnikord üldse mitte –, kuna neil ei olnud vajalikku kõnekaarti.²⁹ CPT arvates peaks eelvangistuses viibijatel olema õigus iga nädal vähemalt ühele tunnipikkusele külastusele ja reeglina korrapärane juurdepääs telefonile.

37. CPT arvates võib eelvangistuses viibijate pikaajaline kinnipidamine ülalkirjeldatud halbades olmetingimustes koos kambriväliste tegevuste täieliku puudumisega olla ebainimlik ja alandav kohtlemine, seda enam, kui asjaomaseid isikuid hoitakse tegelikult peaaegu et üksikvangistuses.

Lisaks peab CPT veel kord rõhutama, et eelvangistuses viibijaid ei tohiks hoida arestimajades. CPT kogemuste kohaselt suurendab pikaajaline politseiasutustes viibimine pärast seda, kui

---

²⁴ Teistes külastatud arestimajades oli teler üldjuhul lubatud. Sellele vaatamata ei saanud Haapsalu arestimajas telerit kasutada, sest kambritel polnud pistikupesasid.

²⁵ Võrreldes viiega aastal 2012.

²⁶ Küsimustik sisaldas küsimusi kinnipeetava haigusloo/ anamneesi ja tema praeguse tervise seisundi kohta (nt vererõhu, südame ja kopsude kuulatluse tulemuste ning kõhu komplemense kohta, samuti järelduste lahtrit).

²⁷ Vaid umbes pooled küsitletud kinnipeetavatest teatasid delegatsioonile, et öde oli läbi viinud elementaarse füüsilise läbivaatuse.

²⁸ Ametiasutused kinnitavad oma kirjas ka, et alates 2018. aasta teisest poolest kavatakse palgata Tallinna, Tartu, Jõhvi ja Pärnu arestimajadesse tervishoiutöötajaid, samas kui väiksemates arestimajades „võimaldatakse statsionaarselt öe vastuvõtte“.

²⁹ Kaarti ei saanud kinnipeetavad ise osta. Selle asemel pidid nad kaardi kohalikust kioskist ostmiseks kasutama oma sõprade või perekonna abi. See oli eriti probleemne välismaiste kinnipeetavate jaoks.

eevangistuses viibija on kohtuniku ette toodud, tavaliselt hirmutamise ja füüsilise väärkohtlemise ohtu politseiametnike poolt. Selle asemel tuleks nad viivitamatult vanglasse üle viia.³⁰

Tartu ja Tallinna arestimajade osas märgib komitee, et Tartu ja Tallinna Vanglas polnud kõik kohad täidetud (vt paragrahvi 41). Seega on seda enam põhjendamatu, et eelvangistuses viibijaid hoitakse vangla kõrval asuvas politseiasutuses (Tartus) ja vangla vahetus läheduses (Tallinnas).

38. Arvestades paragrahvides 35 kuni 37 tehtud märkusi, **kutsub CPT Eesti ametivõime üles võtma kiireid ja otsustavaid meetmeid, et lõpetada eelvangistuses viibijate kinnipidamine arestimajades pärast kinnipidamisperioodi. CPT palub, et sellele esitataks kolme kuu jooksul üksikasjalik tegevuskava, mis sisaldab selle eesmärgi saavutamiseks võetud meetmete täpseid tähtaegu.**

Lisaks soovib komitee, et viivitamatult lõpetataks eelvangistuses viibijate majutamine järgmistes asutustes:

- Tallinna, Tartu ja Viru arestimajades, mis asuvad vangla lähedal;
- arestimajades, milles puuduvad vabas õhus viibimise võimalused.

Lisaks tuleks kuni teiste arestimajade täieliku ja lõpliku kinnipeetavate hoidmiseks kasutamise lõpetamiseni tagada järgmine:

- asjaomaseid isikuid majutatakse arestimajas võimalikult lühikeseks ajaks;
- asjaomaseid isikuid majutatakse piisavalt suurtes kambrites, millel on piisav juurdepääs loomulikule valgusele;
- asjaomased isikud läbivad põhjaliku arstliku läbivaatuse kvalifitseeritud tervishoiutöötaja poolt 24 tunni jooksul pärast eelvangistusse võtmist;
- asjaomastel isikutel lastakse vähemalt üks tund päevas olla vabas õhus;
- asjaomastele isikutele pakutakse mõnda tegevust ja meelelahutust (nt ajalehed, teler, lauamängud);
- asjaomastele isikutele võimaldatakse vähemalt üks tunnipikkune külastus nädalas ja korrapärane juurdepääs telefonile.

39. CPT on samuti mures jätkuva tava pärast viia eelvangistuses viibijad uurimise ajaks vanglast üle arestimajja. Üleviimiste kohta võttis otsuseid vastu juhtumi eest vastutav uurija ja menetlused võisid väidetavalt kesta mitu nädalat.

---

³⁰ See on sätestatud ka Euroopa vanglareeglistiku reeglis 10.2: „Isikuid, kes on võetud õigusorgani poolt vahi alla või kellelt on võetud vabadus süüdimõistva kohtuotsuse alusel, tuleks põhimõtteliselt pidada kinni üksnes vanglates ehk asutustes, mis on ette nähtud nimetatud kaht liiki vangide jaoks.“

Lisaks mõnes arestimajas valitsevatele väga halbadele tingimustele on hirmutamise ja väärkohtlemise ärahoidmise seisukohast palju parem, kui uurijad küsitlevad eelvangistuses viibijaid vanglas, mitte politseiruumides. **Seetõttu kordab komitee oma soovitus, et Eesti ametivõimud võtaksid meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, et tagada, et eelvangistuses viibijaid saadetak tagasi arestimajadesse ainult erandkorras, konkreetsel põhjustel ja võimalikult lühikeseks ajaks. Lisaks peaks prokurör või kohtunik tagasisaatmiseks alati selge loa andma. Reeglina ei tohiks asjaomaseid vange hoida politseiasutustes üle öö.**

B. Justiitsministeeriumi haldusala asutused

1. Esiolgsed märkused

40. Külastuse ajal oli Eesti vanglate infrastruktuuri uuendamine veel pooleli. Alates CPT 2012. aasta külastusest on kaks vanglat kasutusest kõrvaldatud ja Tallinnas ehitati uut vanglat. 2017. aasta külastuse käigus külastas delegatsioon riigi kõiki kolme töötavat vanglat, nimelt Tallinna, Tartu ja Viru vanglaid.

Külastuse peamine eesmärk oli kontrollida Eesti ametivõimude võetud meetmeid komitee eelmiste külastuste järel tehtud mitme soovitusel rakendamiseks. Sellega seoses pöörati erilist tähelepanu kohtlemisele ja kinnipidamistingimustele ning distsiplinaar- ja julgeolekumeetmetele.

41. *Tallinna Vanglat* on CPT külastanud mitu korda, viimati 2012. aastal.³¹ See kavatsetakse sulgeda pärast uue vangla avamist (plaanitud 1. detsembriks 2018). Vanglas on ametlikult vanglakohti 847 (sh 124 kohta avavanglas) ning 2017. aasta külastuse ajal majutati seal kokku 781 vangi, sealhulgas 267 eelvangistuses viibijat, 106 naist (süüdimõistetud ja eelvangistuses) ning 100 vangi, keda hoiti eraldatud avavanglas.

Tartu Vanglat on komitee külastanud korra 2003. aastal, vahetult pärast selle avamist. 2015. aastal lisati väljaspoole turvapiiret avavanglaüksus. Vanglas on ametlikult vanglakohti 993 ning külastuse ajal majutati seal 942 vangi, sealhulgas 72 eelvangistuses viibijat, 17 naist (süüdimõistetud ja eelvangistuses; neljal kaasas väike laps), 22 eluaegset vanglakaristust kandvat vangi ja 41 avavanglas viibivat vangi. Vanglas on ka 18 voodikohaga statsionaarne psühhiaatriaosakond.

2008. aastal avatud *Viru Vanglat* külastas komitee esimest korda 2012. aastal.³² See on ainus riigis olev vangla, kus on tugevdatud järelevalvega osakond (nn „Supermax“, kus on 84 vanglakohta) ja noorteosakond (kohtade arv 100³³). Alates 2012. aastast on vangla kohtade arv veidi suurenenud 1000-lt 1075-le. Külastuse ajal oli seal 873 vangi (sh 11 naist), kellest 86 olid eelvangistuses viibijad ja 19 eluaegset vanglakaristust kandvad; tugevdatud järelevalvega osakonnas hoiti 46 süüdimõistetut ning noorteosakonnas 93 kinnipeetavat (21 alaealist ja 72 noort täiskasvanut vanuses 18–21).

42. 2017. aasta külastuse ajal oli vangla infrastruktuuris vanglakohti kokku 2915 ning nagu eespool märgitud, polnud ükski vangla täiesti täidetud. Sellega seoses tunnustab CPT Eesti ametivõimude jõupingutusi tagada vangidele piisav elamispiind. Näiteks Tartu ja Viru vanglates tagati kõikidele vangidele mitmeinimesekambrites vähemalt 4 m² inimese kohta.

Sellest hoolimata on murettekitav, et vaatamata eelmiste külastuste järel tehtud komitee korduvale soovitusel, on seaduslik elamispiinna miinimumstandard vangi kohta ikka veel 2,5 m²³⁴ ja Tallinna Vanglas võimaldati mitmele vangile vähem kui 4 m² inimese kohta (vt paragrahv 48).

---

³¹ Vt raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahve 50 kuni 60.

³² Vt raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahve 61 kuni 74.

³³ Osakonna ametlikku kohtade arvu oli vähendatud 200-lt 100-le, et võimaldada kinnipeetavate üksikkambritesse paigutamist.

³⁴ Vt vangla sisekorraeeskirja paragrahvi 6 lõiget 6.

Eesti ametivõimud märkisid, et nad olid kindlad, et pärast uue vangla avamist Tallinnas võimaldatakse kõikidele vangidele vähemalt 4 m² elamispinna inimese kohta. **CPT usub, et see on tõepoolest nii, ja palub tungivalt, et Eesti ametivõimud tõstaksid viivitamata mitmeinimesekambrite seadusliku elamispinna miinimumstandardi 4 m²-ni (arvestamata kambrite sanitaarsõlmede ala).**

43. Alates 2012. aastast on vanglas viibivate isikute koguarv vähenenud 3389-lt umbes 2600-le. Eriti tähelepanuväärne on see, et samal ajal on ka arestimajades hoitavate eelvangistuses viibijate arv oluliselt vähenenud (täpsemalt vt paragrahvi 36). Sellest tulenevalt on riigi vangistusmäär alates 2012. aastast vähenenud 250-lt 210-le kinnipeetavale 100 000 elaniku kohta. Ametivõimude sõnul oli see vähenemine tingitud mitmest muudatusest: karistusseadustikku on muudetud, mistõttu dekriminaliseeriti mitu tegu, ja väärteokatsed pole enam karistatavad. Kohtueelse menetluse ajal hoiti kinni vähem inimesi ning üritati kasutada rohkem karistusest tingimisi vabastamist ja üldkasulikku tööd, samas kui elektroonset valvet arendati, kuigi aeglaselt (umbes sada juhtumit).

Neid meetmeid heaks kiites märgib CPT, et Eestis on endiselt üks Euroopa Nõukogu liikmesriikide kõrgeim vangistusmäär. Külastuse alguses selgitasid Eesti ametivõimud, et nad uurivad võimalusi vangistusmäära edasiseks vähendamiseks mitmete täiendavate meetmete abil, nagu vangistuse asendamine isikute puhul, kellele määratud karistus on pikem kui kaks aastat³⁵ või selle aja lühendamine, mille möödudes eluaegset karistust kandvad vangid võivad taotleda tingimisi vabastamist.

CPT julgustab Eesti ametivõime jätkama jõupingutusi, et töötada välja mittevabaduskaotuslikke meetmeid enne karistuse määramist, vangistuse alternatiive ning meetmeid, mis hõlbustavad vabaduse kaotanud isikute taasintegreerumist ühiskonda. Selliste jõupingutuste puhul tuleks edaspidi järgida ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee asjakohaseid soovitusi³⁶, mis on toodud eelmises CPT raportis.³⁷

44. Nagu eespool märgitud, hoitakse kõiki alaealisi vange Viru Vangla noorteosakonnas. CPT on pikka aega soovitanud, et kõiki kuriteos kahtlustatavaid või süüdimõistetud alaealisi kinnipeetavaid hoitaks kinnipidamiskeskustes, mis on loodud spetsiaalselt selles vanuses inimestele, pakkudes õhkkonda, mis ei sarnane vanglale. Sellega seoses teatasid Eesti ametivõimud delegatsioonile, et lähiajal kaalutakse kõikide alaealiste vangide üleviimist spetsiaalsetesse asutustesse. **CPT soovib saada nende plaanide kohta ajakohast teavet.**

2. Väärkohtlemine

45. Delegatsioonile ei esitatud peaaegu ühtegi kaebust füüsilise väärkohtlemise kohta ametnike poolt Tallinna ja Tartu vanglates, samal ajal kui Viru Vanglas leidis paar kaebust selle kohta, et vanglaametnikud olid kasutanud vahejuhtumite käigus ülemäärast jõudu.

---

³⁵ Praegu on vangistuse asendamine võimalik ainult alla kaheaastaste karistuste puhul.

³⁶ Soovitus Rec (99) 22 vanglate ülerahvastatuse ja vanglapopulatsiooni kasvu kohta, soovitus Rec (2000) 22 kogukonnasanktsioonide ja -meetmete alaste Euroopa reeglite elluviimise parendamise kohta, soovitus Rec (2003) 22 tingimisi vabastamise kohta, soovitus Rec (2006) 13 eelvangistuse kasutamise, selle tingimuste ja väärkohtlemise vastaste kaitsemeetmete kohta ning soovitus Rec (2010) 1 Euroopa Nõukogu kriminaalhooldusreeglite kohta.

³⁷ Vt raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahvi 44.

Lisaks sai delegatsioon kõigis kolmes külastatud asutuses kaebusi sõnalise väärkohtlemise kohta vanglaametnike poolt.

CPT soovib Eesti ametivõimudel korrata vanglaametnikele kõigis kolmes vanglas, et mitte ükski väärkohtlemise vorm, sealhulgas sõnaline väärkohtlemine ja ülemäärase jõu kasutamine vahejuhtumite käigus, pole vastuvõetav ning nende eest karistatakse vastavalt.

46. 2012. aasta külastuse raportis väljendas CPT suurt muret selle pärast, et vangla töötajate poolse väärkohtlemise kohta esitatud süüdistuste (kriminaal-) uurimine toimus asutuse julgeolekuosakonnas.³⁸ Külastuse alguses teavitati delegatsiooni sellest, et pärast sisemist ümberkorraldust anti selliste uurimiste läbiviimise vastutus kõikides vanglates julgeolekuosakonnalt üle siseauditiosakonnale.

Kiites seda, et siseauditiosakonna töötajad annavad aru otse vangladirektorile ja tegutsevad prokuröri järelevalve all, peab CPT siiski veel kord rõhutama, et ei ole vastuvõetav, et vanglaametnikud viivad läbi uurimisi oma kolleegide vastu samast vanglast. Selliseid uurimisi peaks alati läbi viima asjaomasest vanglast sõltumatu organ ja soovitatavalt vanglasüsteem tervikuna. **Komitee kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid viivitamata meetmeid, et tagada selle ettekirjutuse tegelik ja tõhus rakendamine kogu vanglasüsteemis ning asjakohaste õigusaktide vastav muutmine.**

47. Külastuse käigus kogutud teabe põhjal selgus, et vangidevaheline vägivald pole üheski külastatud vanglas suur probleem. Töötajad näisid olevat selliste juhtumite ärahoidmisel ennetavad ja vahejuhtumite korral võeti õigel ajal asjakohaseid meetmeid.

---

³⁸ Vt raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahve 45 kuni 47.

3. Kinnipidamistingimused

48. Tallinna Vangla kinnipidamise olmetingimused olid endiselt halvad. Enamik kambreid oli lagunened ja sanitaarsõlmed olid eriti kohutavad.

Alates 2012. aasta külastusest oli olukord majutusmäära osas mõnevõrra paranenud, kuid oli siiski mitterahuldav. Umbes 15 m² suurustes eelvangistuses viibijatele mõeldud kambrites oli kuni neli inimest (võrreldes kuuega 2012. aastal) ja paljusid süüdimõistetud vange hoiti kitsastes tingimustes (osakonnas S1)³⁹; näiteks 31 m² suurune kamber võis majutada kuni kümmet inimest. Juhtkond märkis, et eeskirja järgi hoiti ülerahvastatud kambrites vange, kellele kohaldati avatud uste režiimi (kambrite ukсед on avatud hommikul kella kuuest kuni õhtul kella kümneni).

CPT palub ajakohast teavet edusammude kohta, mis on tehtud uue Tallinna Vangla ehitamise lõpuleviimiseks ja vana hoone kasutuselt eemaldamiseks.

49. Tartu ja Viru vanglates olid olmetingimused üldiselt rahuldavad.

Kuid nagu ka 2012. aastal, sai delegatsioon Viru Vangla vangidelt mitmeid kaebusi, et aknaid ei saanud avada ja ventilatsioon polnud piisav. **CPT kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke meetmeid, et tagada, et kõik Viru Vangla kambrid oleksid piisavalt ventileeritud.**

50. Lisaks polnud üheski kolmes külastatud vanglas eelvangistuses viibijatele mõeldud välisrajatised piisavad. Need koosnesid väikestest rõhuvatest betoonist boksides (suurusega ainult 12–15 m² ning kaetud metallist võredega), millele vangid said kambrikaupa ligipääsu (Tartu ja Viru vanglates paarides ning Tallinna Vanglas kuni neljast kinnipeetavast koosnevates rühmades). Lisaks sellele ei olnud üheski rajatises varjualust halva ilma puhuks.

CPT julgustab Eesti ametivõime laiendada Tartu ja Viru vanglates eelvangistuses viibijate välisrajatise, et võimaldada asjaomastel kinnipeetavatel end füüsiliselt liigutada. Samuti tuleks teha samme, et tagada mõningane kaitse halva ilma eest väljas asuvates hoovides.

Lisaks loodab komitee, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et uues Tallinna Vanglas asuvate eelvangistuses viibijate välisrajatised oleksid piisavalt suured ja poleks nii rõhuvad (näiteks tagades horisontaalse vaate).

51. Kõigis kolmes vanglas tehti mitu kaebust, et vaestele vangidele ei võimaldatud piisavat riietust, ja Tallinna Vanglas väitsid mõned naisvangid, et isiklike hügieenitoodete varu polnud piisav. **Need puudused tuleks kõrvaldada.**

---

³⁹ Vt ka paragrahvi 42.

52. Seoses režiimiga tunnustab CPT Eesti ametivõimude jõupingutusi, et tagada *süüdimõistetud vangidele* sihikindlaid kambriväliseid tegevusi. Samuti on tähelepanuväärne, et paljud süüdimõistetud vangid olid suure osa päevast avatud uste režiimil.

Külastuse käigus saadud dokumentide järgi töötas (osalise tööajaga) üks kolmandik süüdimõistetud vangidest Tallinna ja Tartu vanglates. Viru Vanglas määrati kõigile heas tervislikus seisundis süüdimõistetud vangidele mõni töö, kuid ülesanded jagati vangide vahel nii, et nende kestus oli sageli päevas ainult 30 minutit kuni üks tund⁴⁰. Enamik kinnistes osakondades olevatele vangidele pakutavatest töödest hõlmasid hooldus- ja majapidamistöid, samas kui muid, otstarbekamaid töövõimalusi oli vähe.⁴¹

Lisaks oli Tallinna Vanglas peaaegu kolmandikul süüdimõistetud vangidest juurdepääs kas haridusele (sh eesti keele kursused) või kutseõppele töökodades (näiteks puusepatööd, kingaparandus, keevitamine ja metallitööd). Tartu ja Viru vanglates pakuti selliseid tegevusi umbes viiendikule süüdimõistetud vangidest.

Ligikaudu veerand Tallinna ja Tartu vanglate süüdimõistetutest osales nõustamis- või sotsiaaltöötegevustes. Viru Vanglas tegeles sarnaste tegevustega umbes 10% isikutest.

Kõigis kolmes asutuses olid kättesaadavad spordi- ja muud harrastustegevused (nt kunst, muusika, hobid), kuid nendega tegelesid vaid vähesed vangid.

Kokkuvõtteks võib öelda, et suurele hulgale süüdimõistetud vangidele ei pakutud regulaarselt otstarbekaid tegevusi.

53. Kolmes vanglas oli eelvangistuses viibijatel üldjuhul vaid väga vähe võimalusi töö- ja haridusalasteks tegevusteks.⁴² Lisaks ei lubatud neil tavaliselt kasutada olemasolevaid spordirajatisi ning muud vaba aja veetmise võimalused olid väga piiratud.

Kui välja arvata igapäevane ühe tunni pikkune liikumine vabas õhus (väikeses boksis, nagu paragrahvis 50 kirjeldatud) ja aeg-ajalt toimuv sotsiaalne nõustamine, oli enamik eelvangistuses viibivaid isikuid tegelikult kuid ja mõnel juhul isegi aastaid terveks päevaks oma kambritesse lukustatud, kus nende ainus tegevusala oli teleri vaatamine, lugemine ja lauamängude mängimine. Selline olukord ei ole vastuvõetav.

26. veebruari 2018. aasta kirjaga teavitasid Eesti ametivõimud CPT-le, et vanglaametid töötavad selle nimel, et kaasata rohkem eelvangistuses viibijaid kambrivälisesse tegevustesse, ning et kõik eelvangistuses viibijaid võivad osaleda individuaalsel nõustamisel sotsiaaltöötaja, psühholoogi või kaplaniga, neil on juurdepääs kabelisse ja nad saavad teha mitmesuguseid tegevusi.

54. Lisaks on CPT väga mures selle pärast, et asjaomaste õigusaktide⁴³ järgi pole eelvangistuses viibijatel lubatud suhelda teistes kambrites olevate vangidega. Praktikast tähendas see, et paljud

---

⁴⁰ Tuletatakse meelde, et vangistusseaduse paragrahv 37 järgi on süüdimõistetud vangid (kuni 63-aastased) kohustatud töötama, välja arvatud juhul, kui nad on tervislikel põhjustel tööst vabastatud või osalevad hariduslikul või kutseõppekoolitusel.

⁴¹ Tartu Vanglas panid 25 kinnipeetavat välise ettevõtte jaoks grille kokku.

⁴² Näiteks omandasid Tallinna Vanglas seitse kinnipeetavat haridust ja viis osalesid eesti keele kursustel.

⁴³ Vangistusseaduse paragrahvi 90 lõikes 5 sätestatakse järgmine: „Vanglateenistus või arestimaja on kohustatud võtma kõik meetmed, et välistada eri kambritesse paigutatud vahistatute omavaheline sidepidamine.“

kaheinimesekambrites viibivad kinnipeetavad pääsesid välirajatisele ligi vaid koos oma kambrikaaslasega.

55. CPT kutsub Eesti ametivõime üles võtma Tartu ja Viru vanglates vajalikke meetmeid, et töötada kõikide vangide jaoks välja laiaulatuslik kambrivälise tegevuste režiim (sealhulgas rühmategevused) ning see rakendada ja muuta vajaduse korral asjakohaseid õigusnorme. Eesmärk peaks olema tagada, et kõik vangid saaksid veeta mõistliku osa päevast (st kaheksa tundi või rohkem) väljaspool oma kambreid, tegeledes mitmekesise eesmärgipärase tegevusega (töö, soovitatavalt kutsealase väärtusega; hariduse omandamine, sport; puhkus/suhtlemine). Mida pikem on ajavahemik, mille jooksul vange kinni hoitakse, seda keerukam peaks olema neile pakutav režiim.

Lisaks soovib komitee, et seda teavitataks meetmetest, mida võetakse süüdimõistetute ja eelvangistuses viibijate kambrivälise tegevuste tagamise jaoks tulevases Tallinna Vanglas.

56. Tartu Vanglas oli ka emade-laste osakond, mis ametivõimude sõnul viiakse üle uute Tallinna Vanglasse, kui see kasutusele võetakse. Külastuse ajal majutati emade-laste osakonnas nelja ema koos väikeste lastega.

Tingimused olid üldiselt piisavad, imikutele olid sobivad eluruumid ja kambrites spetsiaalne varustus, sealhulgas mänguasjad. Vabas õhus lasti olla kolm korda päevas. Emad said tasuta beebipakke ja igakuist lapsetoetust. Väikesed lapsed võisid omavahel suhelda teatavatel kellaegadel. Oli kokku lepitud, et üks neist hakkab väljaspool vanglat lasteaias käima.

Sellest hoolimata oli üks puudus see, et osakond paiknes pikaajalisteks pereküllastusteks kasutatavas alas. Selliste küllastuste ajal pidid kõik emade-laste osakonna ruumid jääma lukustatuks. Hoolimata sellest, et naised ja lapsed võisid kohtuda kööki sisaldavas ühisruumis, ei olnud osakonnas ühtegi lastetoa- või lasteaiasarnast ruumi.

CPT loodab, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et uue Tallinna Vangla emade-laste osakond ehitatakse eraldi suletud osakonnana, mis hõlmab ka sobivalt varustatud lastetoa- või lasteaiasarnast rajatist; see võib samuti teha emade jaoks töötamise ja teistest tegevustest osavõtmise vanglas lihtsamaks.

57. Viru Vangla noorteosakonnas olid kambriüksed reeglina avatud kokku 4 ½ tundi päevas (sealhulgas vabas õhus viibimiseks). Lisaks said süüdimõistetud alaealised kogu päeva jooksul tegeleda mitmesuguste haridusalaste, sotsiaal- ja vaba aja tegevustega ning kutseõppega (nt toiduvalmistamine).

Sellegipoolest ei olnud delegatsioonil võimalik saada selget ettekujutust alaealistele eelvangistuses viibijatele pakutava režiimi tegevustest. CPT soovib saada üksikasjalikku ülevaadet kõigist kambrivälisest tegevustest, mida pakutakse iga nädal noortele eelvangistuses viibijatele.

4. Tervishoiuteenused Tartu Vanglas

58. Tervishoiutöötajaid oli üldiselt piisavalt. Vanglas töötas umbes 40 tervishoiutöötajat, moodustades kokku 28,15 täistööajaga ametikohta. Nende hulka kuulusid kolm täistööajaga üldarsti ametikohta, 3,5 täistööajaga psühhiaatri ametikohta, üks täistööajaga hambaarst ja mitu osalise tööajaga spetsialisti (näiteks radioloog, nakkushaiguste spetsialist, kirurg, neuroloog, silmaarst, günekoloog) ja 16,75 õe ametikohta.

Külastuse ajal oli enamik ametikohti täidetud. Kuid 3,5 täistööajaga psühhiaatri ametikohast oli külastuse ajal täidetud vaid 1,8 ametikohta. Olukorra parandamiseks oli palgatud kaks kliinilist psühholoogi ja üks psühhiaatriaõde. **CPT usub, et varsti palgatakse üks psühhiaater lisaks.**

Mõned puudused olid põhjustatud olemasolevate töötajate jaotamisest. Kuigi töötajaid oli päeval üldiselt piisavalt, oli asi vastupidine väljaspool tavalist tööaega, nädalavahetustel ja pühade ajal. Sellistel aegadel töötasid kaks õde. Kuid neist üks määrati psühhiaatriaosakonna seiretuppa, mille kõik toad olid varustatud videovalvega. See tähendas, et tegelikult oli kohal vaid üks õde, kes sai reageerida vanglas viibivate isikute vajadustele. **CPT soovib suurendada kvalifitseeritud õdede arvu väljaspool tavalist tööaega.**

59. Kõigile äsjasaabunud vangidele tegi tervisekontrolli õde (arstile ette kandes), kes kogus teavet kinnipeetava haigusloo kohta ja tegi elementaarse füüsilise läbivaatuse. Läbivaatused hõlmasid ka vigastuste, enesetapuriskide, ainete kuritarvitamise ja vaimse tervise ajaloo tuvastamist. Kõik uustulijad läbisid rindkere röntgeni ning HIV testimist pakuti vabatahtlikkuse alusel. Delegatsioon leidis, et tervisetöökuid hoiti nõuetekohaselt.

Sellegipoolest ei saanud delegatsioon täielikku ülevaadet aruandlusmenetlusest, mida järgiti juhul, kui tervishoiutöötajad avastasid vastuvõtmisel traumaatilise vigastuse. **CPT soovib Eesti ametivõimudelt sel temal selgitust saada.**

60. Kõigis vanglates järgiti üldjuhul meditsiiniliste konsultatsioonide konfidentsiaalsust. Siiski panid ravimeid valmis õed ja neid toimetasid kätte vanglaametnikud, välja arvatud psühhotroopseid ravimeid, mida toimetasid kätte õed. Selline tava võib rikkuda meditsiinilise konfidentsiaalsuse nõudeid ega soodusta arsti ja patsiendi vahelise suhte loomist. **Seetõttu võivad ravimeid kätte toimetada ainult tervishoiutöötajad.**

61. Tervishoiuosakonnad ja ravimite kättesaadavus olid väga head.

62. Tartu Vangla on ainus psühhiaatriaosakonnaga vangla riigis. Osakonnas on 18 voodikohta ning see hõlmab hästivarustatud ühe- ja kahekohalisi ruume (koos sanitaarsõlmedega). Külastuse ajal viibis osakonnas viis patsienti, kes olid kohtuekspertiisi tõttu psühhiaatrilist hindamist läbivad patsiendid või vangid, kellel oli vangistuse ajal välja kujunenud vaimuhaigus. Tavaliselt viibisid patsiendid osakonnas üks kuni neli nädalat.

63. Muret tekitab asjaolu, et külastuse ajal olid kõik patsiendid kogu päevaks oma ruumidesse lukustatud, välja arvatud iga päev üheks tunniks, mil patsiendid võisid üksinda väikeses väljas asuvas boksis ringi liikuda. Seega hoiti patsiente põhimõtteliselt üksikvangistuses. Osakonnas polnud ühisruumi ning patsientidele ei pakutud puhke- ega terapeutilisi tegevusi.

Tunnustades tervishoiutöötajate jõupingutusi patsientidega iga päev tegeleda, soovib CPT rõhutada, et isegi suhteliselt lühikese osakonnas viibimise korral **peaks patsientidele võimaldama lisaks farmakoloogilisele ravile ka mitmesuguseid kambriväliseid puhke- ja terapeutilisi tegevusi ning neil peaks olema võimaluse korral võimalik teiste patsientidega suhelda (vajadusel järelevalve all).**

Oma 26. veebruari 2018. aasta kirjas teatasid Eesti ametivõimud CPT-le, et 2017. aasta oktoobris võeti Tartu Vanglasse tööle tegevusjuhendaja. Ta tegeles kuni 100 kerge vaimupuudega patsiendiga. Tema pakutud rühma- ja individuaalse nõustamise eesmärk oli patsiendi emotsionaalse stabiilsuse edendamine ning käitumishäiretega tegelemine. Lisaks kavatseti 2018. aastal alustada psühhiaatriapatsientide aiandusprojektiga.

Seda arengut tunnustades soovib CPT siiski, et psühhiaatriaosakonnas kehtivad korraldused vaadataks üldnimetatud märkuseid arvestades üle. Eelkõige tuleks võtta meetmeid, et lõpetada asjaomaste patsientide üksikvangistuse režiim.

5. Muud probleemid

a. kontakt välismaailmaga

64. Asjakohaste eeskirjade⁴⁴ kohaselt oli kõigil süüdimõistetud vangidel ja eelvangistuses viibijatel, sealhulgas alaealistel, õigus kuus ühele lühiajalisele kuni kolm tundi kestvale⁴⁵ külastusele ning samuti oli süüdimõistetud vangidel vähemalt üks kord iga kuue kuu järel õigus järelevalveta pikaajalisele 24-tunnisele külastusele (mida oli „põhjendatud juhtudel” võimalik pikendada kuni kolme päevani).

Lisaks õigusele pidada kirjavahetust, lubati kõigile vangidele juurdepääsu ka telefonile, süüdimõistetud vangide puhul vähemalt kord nädalas ja eelvangistuses viibijatele „nõudmisel”.

Külastuse käigus kogutud teabe järgi võimaldati kõigis kolmes vanglas vangidele tavaliselt iga kuu kolmetunniseid külastusi ning mõnikord võis vangidel olla mitu külastust kuus. Lisaks pakuti süüdimõistetud vangidele tavaliselt kahte pikaajalist külastust aastas ja kõik vangid said tavaliselt teha ühe kümneminutilise telefonikõne nädalas.

Sellele vaatamata soovib CPT veel kord rõhutada, et kõigil vangidel, olenemata nende õiguslikust staatusest, peaks olema õigus tunnipikkusele külastusele nädalas ning soovitavalt peaks neile võimaldama külastusi igal nädalal. Lisaks peaks alaealistel olema õigus rohkem kui ühe tunni pikkustele külastustele ja nad peaksid saama tihemini telefoni kasutada kui täiskasvanud.

65. CPT tunneb muret asjaolu pärast, et vaatamata 2012. aasta külastuse raportis esitatud konkreetsele soovitusel toimusid lühiajalised külastused, sealhulgas alaealiste vangide külastused, reeglina suletud tingimustes (st klaasist vaheseina taga). See polnud nii naiste puhul, kes olid majutatud Tartu Vangla emade-laste osakonnas, ning kõigis vanglates tehti juhtumipõhiselt erandeid.

CPT tunnistab, et mõnel juhul võib see turvalisusega seotud põhjustel olla õigustatud, et vältida füüsilist kontakti vangide ja nende külastajate vahel. Kuid avatud tingimustes külastused peaksid olema kõikide vangide puhul reeglilik ja suletud tingimustes külastused vaid erandiks. **Komitee kordab oma soovitust, et Eesti ametivõimud vaataksid külastustingimused kõigis vanglates vastavalt läbi.**

66. Mõned vangid, kelle abikaasa oli vangistatud teises vanglas, kaebasid, et vanglaadministratsioon ei lubanud enam neil oma abikaasat külastada, samas kui sellised külastused olid varem lubatud. **CPT soovib Eesti ametivõimudelt selle probleemi kohta kommentaare saada.**

---

⁴⁴ Vangistusseaduse paragrahvid 23–29, 84 ja 94–97 ning samuti vangla sisekorraeeskirja paragrahvid 37 ja 51.

⁴⁵ Alaealiste (ja noorte täiskasvanute) puhul on seaduses sätestatud, et külastuste ja vanglast lahkumise sagedust ning kestust võib „suurendada vangistuse kohaldamise eesmärkide saavutamiseks”.

b. üksikvangistus distsiplinaarkaristusena

67. Külastuse käigus pööras delegatsioon erilist tähelepanu nende vangide olukorrale, keda karistati üksikvangistusega.

CPT peab kohe avaldama muret selle pärast, et 2012. aasta külastuse järel tehtud konkreetseid soovitusi pole peaaegu üldse rakendatud.⁴⁶

Esiteks pole muudetud distsiplinaarse üksikvangistuse seaduslikke ülempiire⁴⁷, mis on täiskasvanud süüdimõistetud vangidele 45 päeva, täiskasvanud eelvangistuses viibijatele 30 päeva, noortele õigusrikkujatele (alaealised ja noored täiskasvanud) 20 päeva ning noortele eelvangistuses viibijatele (alaealised ja noored täiskasvanud) 15 päeva.

Eriti murettekitav on asjaolu, et eelkõige Viru Vanglas kohaldati jätkuvalt mitut distsiplinaarkaristuslikku üksikvangistust järjestikku, mis paljudel juhtudel moodustas väga pikki üksikvangistusperioode. Näiteks viibis Tartu Vanglas üks vang kartseris ajavahemikus 12. august kuni 14. oktoober 2016 (64 päeva), kandes kümnet järjestikust karistust. Viru Vanglas kandis 2017. aastal üks vang peaaegu kaheksa kuud distsiplinaarkaristuslikku üksikvangistust (kandes järjestikku 34 erineva pikkusega karistust), teist vangi hoiti pidevalt karistuskambris kokku 225 päeva (kandes viit 45 päeva pikkust karistust) ning üht alaealist vangi (16-aastane) kokku 36 päeva (kandes katkematult 20 distsiplinaarkaristust). Selline olukord ei ole vastuvõetav.

Kokkuvõttes näis üksikvangistuse kohaldamine karistusena olevat laialt levinud kõigis kolmes vanglas ja Viru Vanglas näis see tava olevat eriti ülemäärane. 2017. aasta esimese üheksa kuu jooksul Viru Vanglas vangidele määratud 1278-st karistusest määrati üksikvangistus 950 korral (s.o ligi 75%) (sealhulgas määrati maksimaalne 45-päevane karistus 46 korral).

68. Kuna täheldatud olukord on tõsine, tegi delegatsioon Eesti ametivõimudega peetud kõneluste lõpus viivitamatult asjaomase tähelepaneku ning nõudis, et distsiplinaarkaristuste kohaldamise praegune tava vaadataks Viru Vanglas esmajärjekorras üle (vt ka paragrahvi 7).⁴⁸

26. veebruari 2018. aasta kirjas esitasid Eesti ametivõimud järgmise teabe:

„Kinnipeetava distsiplinaarkorras mõjutamise regulatsioon (...) on Justiitsministeeriumil hetkel tervikuna ülevaatamisel. (...) Distsiplinaarmenetlust lihtsustava regulatsiooni ettevalmistamise käigus vaadatakse üle ka kartserikaristuste pikkuste küsimus. Kuivõrd tegu on kompleksse küsimusega, st vangistusseaduse muudatused puudutavad regulatsiooni tervikuna, lahendatakse need küsimused ühe eelnõuga.“

69. CPT peab veel kord rõhutama, et igasugune isolatsioon võib kahjustada vangide füüsilist ja/või vaimset heaolu, eriti kui see kestab pikka aega. On üldteada, et alaealised on selle suhtes eriti haavatavad.

⁴⁶ Vt raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahve 6, 75, 76, 95.

⁴⁷ Vangistusseaduse paragrahvid 63 ja 100.

⁴⁸ 2012. aasta külastuse lõpus oli juba tehtud tähelepanek sama probleemi kohta.

Alaealiste puhul soovib CPT märkida, et ÜRO standardsed miinimumreeglid kinnipeetavate kohtlemiseks (Nelson Mandela reeglid) (*United Nations Standard Minimum Rules on the Treatment of Prisoners*), mis vaadati 2015. aasta detsembris ühehäälselt peassamblee resolutsiooniga üle, sätestavad reegli 45 lõikes 2, et alaealistele ei tohi üksikvangistust kohaldada.⁴⁹ CPT toetab seda täielikult.

70. Eespool öeldut silmas pidades soovib CPT, et Eesti ametivõimud võtaksid kohe meetmeid, sealhulgas seadusandlikul tasandil, et tagada, et:

- täiskasvanud vangide toimepandud süütegude eest karistuseks määratud üksikvangistuse maksimaalne periood ei ületa 14 päeva ja on eelistatavalt lühem;
- üksikvangistust ei kohaldata enam karistusena alaealistele vangidele;
- ühtki täiskasvanud vangi ei hoita distsiplinaarses isolatsioonis katkematult maksimaalsest ülempiirist kauem. Kui vangile on määratud kahe või enama süüteo eest distsiplinaarne üksikvangistus, mille tähtaeg ületab maksimaalset ülempiiri, peaks pärast eespool nimetatud tähtaja möödumist üksikvangistuse kohaldamise mitmeks päevaks lõpetama. Kui vang paneb toime süüteo (süüteod), mille eest tuleks teda karmimalt karistada, tuleks asi lahendada kriminaalõigussüsteemi kaudu.

Lisaks soovib komitee, et praegused tavad vaadataks kõikides vanglates läbi, et tagada, et üksikvangistust kohaldataks ainult erandjuhtudel kõige tõsisemate rikkumiste korral.

71. Olmetingimused kartserites olid Tartu ja Viru vanglas üldiselt rahuldavad.

Delegatsioon märkas Tallinna Vangla kartseriosakonnas K1 mõningaid põhilisi renoveerimistöid ja seda, et aknaluugid olid eemaldatud. Kuid olmetingimused osakonna K1 kambrites olid siiski halvad ning kambrid olid halvasti ventileeritud ja räpased.

Kuni asutuse sulgemiseni soovib CPT Eesti ametivõimudel võtta vajalikke meemeid, et tagada Tallinna Vangla kartserites vastuvõetavad hügieenitingimused.

72. Karistuskambris viibimise ajal lubati kõikidel vangidele veeta üks tund päevas vabas õhus. Lisaks on asjakohastes eeskirjades⁵⁰ sätestatud, et sellistel vangidel on õigus hoida oma kambris õppekirjandust ja õigusakte ning nende 2012. aasta külastuse⁵¹ raporti vastuses esitatud teabele on neil reeglina ka juurdepääs ajalehtedele.

Hoolimata sellest oli kõigis vanglates kartserisse paigutatud vangidel tavaliselt juurdepääs ainult religioossetele raamatutele ja õigusdokumentidele. **CPT kordab oma soovitust, et kõikidele distsiplinaarkaristust kandvatele vangidele võimaldataks juurdepääs laiemale lugemismaterjalile alates nende paigutamisest kartserisse.**

⁴⁹ Vt Nelson Mandela reegli 45 lõiget 2 ja ÜRO vabaduse kaotanud alaealiste kaitse reeglite (Havana reeglid) (*United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty*) reeglit 67.

⁵⁰ Vangla sisekorraeskirja paragrahv 60.

⁵¹ Raporti CPT/Inf (2014) 2 lehekülj 36.

73. Tunnistades asjaolu, et Tallinna Vanglas võimaldati kartserisse paigutatud vangidele pikemaid iganädalasi telefonikõnesid, on CPT mures, et asjakohaste eeskirjade⁵² järgi polnud kartseris olevatele vangidele külastused lubatud.

CPT arvates tuleks külastamisõiguse piiranguid kohaldada ainult siis, kui süütegu on seotud selle õiguse kasutamisega. **CPT soovitab asjakohaseid õigusakte vastavalt muuta.**

74. Distsiplinaardokumentidest ning vangide ja töötajate küsitlemisest selgus, et distsiplinaarmenetlusi viidi tavaliselt läbi asjakohaste eeskirjade järgi.⁵³

Kuid nagu eelmiste külastuste⁵⁴ puhulgi, kuulus asjaomaseid vange ära tavaliselt ainult inspektor-kontaktisik, sealhulgas ka siis, kui otsuseid langetati kõrgemal tasemel. **CPT soovitab, et enne otsuse langetamist kuulaks vangid ära isik, kes otsuse teeb. Lisaks tuleks otsuseid kõige tõsisemate karistuste kohta (sealhulgas üksikvangistus) langetada vangla juhtkonna tasemel (s.o vangla direktor või direktori asetäitja).**

75. Mis puutub tervishoiutöötajate rolli distsiplinaarse üksikvangistuse puhul, siis oli meditsiinitöötaja väljastatud „karistuseks sobiv” tunnistus üldiselt kartserisse paigutamise eeltingimuseks. Lisaks sellele on murettekitav, et tervishoiutöötaja kontrollis tavapäraselt asjaomaste vangide seisundit vaid ühe kuu möödumisel, välja arvatud juhul, kui asjaomane vang või inspektor-kontaktisik oli tervisekontrolli taotlenud.

26. veebruari 2018. aasta kirjas kinnitasid Eesti ametivõimud seda märgatud tava, märkides, et: „Meditsiinosakond hindab (...), kas isik on võimeline kartseris karistust kandma või mitte. Kui kartser on meditsiiniliselt vastunäidustatud, on võimalik meditsiinilise ettekirjutuse alusel kartserikaristuse kohaldamine lõpetada.“

76. CPT ei vaidlusta arstide kaasamist vangide distsiplinaarsesse üksikvangistusse, hoopis vastupidi. Komitee soovib siiski veel kord rõhutada, et vanglates töötavad arstid tegutsevad vangide isiklike arstidena ning hea arsti ja patsiendi vahelise suhte tagamine on oluline tegur vangide tervise ning heaolu kaitsmisel. Seda arvestades ei edenda kindlasti seda suhet tava, mille käigus vanglaarstid kinnitavad, et vang on võimeline karistust kandma. Meditsiinitöötajad ei tohiks põhimõtteliselt kunagi osaleda üksikvangistusega lõppeva otsustusprotsessi mistahes osas, välja arvatud juhul, kui meedet kasutatakse meditsiinilistel põhjustel. Teisest küljest peaksid tervishoiutöötajad pöörama suurt tähelepanu kartserisse paigutatud vangide seisundile. Tervishoiutöötajaid tuleb viivitamatult teavitada kõigist sellistest paigutustest ning nad peaksid viivitamatult pärast paigutamist ja seejärel iga päev vangid külastama ning andma talle viivitamatult vajalikku meditsiinilist abi ja ravi. Nad peaksid vangla direktorit alati teavitama, kui distsiplinaarses üksikvangistuses hoidmine ohustab tõsiselt vangid tervist.

---

⁵² Vangistusseaduse paragrahvi 24 lõige 2.

⁵³ Vangistusseaduse paragrahvid 64 ja 101 ning vangla sisekorraeeskirja paragrahvid 97–99.

⁵⁴ Vt CPT/Inf (2014) 1 paragrahvi 98.

CPT soovib Eesti ametivõimudel üldnimetatud märkuseid arvestades vaadata üle tervishoiutöötajate roll distsiplinaarküsimustes. Seda tehes tuleks arvesse võtta Euroopa vanglareeglistikku (eelkõige reeglit 43.2) ja komitee 21. üldraportis esitatud märkusi (vt CPT/Inf (2011) 28 paragrahve 62 ja 63).

c. turvalisusega seotud probleemid

77. Vangistusseaduse paragrahvi 69 kohaselt on julgeolekuabinõuna lubatud teistest vangidest eraldada ja määramata ajaks lukustatud kambrisse paigutada selliseid vange, kes rikuvad süstemaatiliselt vangla sisekorraeskirja nõudeid või võivad kahjustada oma või teiste tervist või on põgenemiskalduvustega.

Külastuse ajal oli Tallinna Vanglas teistest vangidest eraldatud 17 vangi, Tartu Vanglas 23 ja Viru Vanglas 55.

Kuigi mõnda asjaomast vangi majutati nende tavapärasel osakonnas, paigutati paljud neist asutuses asuvatesse kartseriosakondadesse (Viru Vanglas 32 vangi 55-st) ja mõnel juhul spetsiaalsetesse jälgimiskambritesse (vt paragrahv 80). Mõned neist jagasid oma kambrit kellegi teisega, kuid enamust hoiti üksikkambrites.

Eraldatud vangide režiim oli väga piirav. Peale ühetunnist vabas õhus viibimist, mis toimus kambrite kaupa väliboksis, olid asjaomased vangid lukustatud oma kambritesse, kus nende ainsad tegevused olid teleri vaatamine ja lugemine. Mõnele vangile võimaldati ka õppematerjale. Üksikkambritesse paigutatud vangide puhul oli režiim võrreldav üksikvangistusega ja seda tihti pikaks ajaks.

Enamik delegatsiooni küsitletud eraldatud vange tajus oma režiimi karistustena, kuna nad olid paigutatud kartseriosakonda ja pidid järgima peaaegu samasugust režiimi kui need, kellele kohaldati karistusena üksikvangistust.⁵⁵

78. CPT tunnistab, et igal vanglasüsteemil peavad olema haldusliku eraldamise jaoks eeskirjad, et tulla toime vangidega, kes keelduvad pidevalt reeglite täitmisest või kujutavad endast suurt julgeolekuriski. Samas tuleb nii seadustes kui ka praktikas vahet teha haldusliku eraldamise ja distsiplinaarsetel põhjustel eraldamise/isolatsiooni vahel. Eelkõige ei tohi haldusliku eraldamise tingimused olla nii ranged ega sarnaneda üksikvangistusele, välja arvatud erandjuhtudel. Erilisi jõupingutusi tuleks teha töötajate ja vangide vaheliste heade suhete arendamiseks. Haldusliku eraldamise ajal peaks eesmärk olema veenda vangi tavapärase režiimiga taasühinema. Seetõttu on oluline, et kõigi selliste vangide jaoks oleks olemas plaan ja kõik nendega seotud töötajad järgiksid seda plaani, et selle mõju suurendada.

CPT soovib, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke meetmed, et tagada, et eraldatud vangidega ümberkäimine vaadataks kõikides vanglates ülaltoodud märkusi arvestades läbi. Täpsemalt tuleks võtta meetmeid, et tagada järgmist:

- **kõikidele eraldatud vangidele võimaldatakse sihipäraseid ja eelistatult kambriväliseid tegevusi sisaldav struktureeritud programm;**

---

⁵⁵ Teine erinevus kartserirežiimist oli see, et eraldatud vangid võisid külastada vanglapoodi ja sealt kaupu osta. Samuti jäi voodipesu kogu päevaks kambrisse.

- kõikidele vangidele, keda hoitakse üksikvangistuses, võimaldatakse iga päev tähendusriikast kontakti inimestega.⁵⁶ Eesmärk peaks olema see, et asjaomased vangid saaksid sellisest kontaktist kasu rohkem kui kaks tundi päevas.
- tervishoiutöötaja külastab iga päev kõiki üksikvangistuses viibivaid vange ja neile pakutakse piisavat psühhosotsiaalset tuge.

79. Delegatsioon sai külastatud asutustes vastuolulist teavet vangistusseaduse paragrahvis 69 sätestatud julgeolekuabinõude kehtestamise korra ning selliste meetmete läbivaatamise kohta.

CPT soovib saada selle kohta rohkem üksikasjalikku teavet, sealhulgas otsuste tegemise taseme kohta, vangide võimaluse kohta otsust edasi kaevata ning läbivaatamismenetluse olemuse ja sageduse kohta.

80. Kõikides vanglates olid spetsiaalsed turvakambrid („jälgimiskambrid”)⁵⁷ enesevigastamis-/suitsiidikalduvustega vangide majutamiseks. Need kambrid olid tühjad ja neis kohaldati tugevdatud julgeolekumeetmeid, st enamasti oli seal klaasuks, uktsel ja akendel metallvõred ning pidev videovalve.

Spetsiaalse registri puudumise tõttu ei olnud delegatsioonil kahjuks võimalik saada selget teavet selle kohta, kui tihti ja kui kauaks vange sellistesse kambritesse paigutatakse.

CPT soovitab, et kõigis vanglates peetaks spetsiaalset registrit, kuhu märgitakse iga jälgimiskambrisse paigutamise, asjaomase vangi nimi, meetme põhjused, meetme algus- ja lõpukuupäev ja kellaajad, otsuse teinud ametnik, paigutamise täpne koht ning tervishoiutöötajate tehtud kontrollide aeg.

81. Nagu on märgitud paragrahvis 41, oli Viru Vanglas külastuse ajal teistest vangidest eraldatud 46 vangi, keda hoiti asutuse tugevdatud järelevalvega osakonnas (nn “Supermax”). Selle osakonna tavapärane režiim oli mitmekesisem kui lukustatud kambrisse paigutatud vangide puhul (kirjeldatud eespool), kuna see võimaldas vangidel üksteisega suhelda mitu tundi päevas, sealhulgas osaleda ka rühmategevustes.

82. Delegatsioonile teatati, et otsus vangi paigutamise kohta sellesse osakonda võeti tavaliselt vastu pärast esialgset riskianalüüsi, mille tegi vangi kontaktametnik vastuvõtmisel. Paigutusotsused tehti kirjalikult ja vaadati seejärel läbi vähemalt kord aastas. Põhimõtteliselt sai neid halduskohtusse edasi kaevata. Kuna riskianalüüsi sisu hoiti sageli aga konfidentsiaalsena, tundus, et asjaomastel vangidel oli praktikas raske otsust vaidlustada. Lisaks leidis mõni kaebus, et vange ei kuulatud enne paigutamise kohta otsuse langetamist alati ära.

CPT soovitab Eesti ametivõimudel võtta meetmeid, et tagada järgmist:

---

⁵⁶ Vt sellega seoses Essexi 3. artikli („Nelson Mandela reeglite tõlgendamise ja rakendamise esialgsed juhised“ („*Initial guidance on the interpretation and implementation of the Nelson Mandela Rules*”)) lehekülgi 88 ja 89 (Penal Reform International/Human Rights Centre, Essexi ülikool, veebruar 2017).

⁵⁷ Nimelt Tartu Vanglas kamber nr 1166, Viru Vanglas kamber nr P216 ja Tallinna Vanglas jälgimiskamber.

- vangidele, kes on tugevdatud järelevalvega osakonnas või kelle paigutamise kohta tehakse veel otsust, antakse võimalus väljendada sellega seoses oma seisukohta ning neile teatatakse kirjalikult paigutamise põhjustest (arvestades et võib leiduda mõjuvaid põhjuseid, miks vangile mitte edastada kindlaid julgeolekuga seotud üksikasju);
- vangide paigutus tugevdatud järelevalvega osakonnas vaadatakse läbi vähemalt kord kolme kuu jooksul;

83. Lisaks on kahetsusväärne, et vaatamata 2012. aasta külastuse raportis esitatud konkreetsele soovitusel⁵⁸ kandsid vanglaametnikud jätkuvalt kõigi kolme vangla kinnipidamisalades avalikult teleskoopnuiasid, pisargaasiballoone ja käeraudu. CPT arvates ei tohiks vanglaametnikud sellist varustust reeglina kinnipidamisalades kanda ning kui töötajate selliste vahenditega varustamine on vajalik, peaksid need olema varjatud. **CPT kordab oma soovitusi, et Eesti ametivõimud võtaksid vajalikke meetmeid, et tagada, et kõikide vanglate praegused tavad vaadataks vastavalt üle.**

84. Kui külastatud vanglates tehti läbiotsimisi lahtiriietamise teel, olid asjaomased vangid kohustatud end riidest täiesti lahti võtma.

CPT leiab, et läbiotsimine lahtiriietamise teel on väga invasiivne ja potentsiaalselt alandav meede. Sellise läbiotsimise tegemisel tuleb võtta kõik mõistlikud meetmed piinlikkuse vähendamiseks; vangidelt, keda läbi otsitakse, ei tohiks tavaliselt nõuda kõigi oma riiete samaaegset eemaldamist, nt tuleks vangidele võimaldada vööst ülespoole jäävate riiete eemaldamine ja enne ülejäänud riiete eemaldamist nende tagasi selgapanemine.

CPT soovib Eesti ametivõimudel tagada, et seda ettekirjutust järgitaks praktikas alati, kui individuaalse riskianalüüsi põhjal peetakse vajalikuks otsida vang läbi lahtiriietamise teel.

---

⁵⁸ Vt raporti CPT/Inf (2014) 1 paragrahvi 92.

d. õiguskaitsevahendid ja kaebusmenetlused

85. Tähelepanuväärne on see, et vangidel oli võimalus halduskohtus vaidlustada haldusotsuseid, mille vangla juhtkond teinud oli. Vange teavitati sellest võimalusest tavaliselt piisavalt.⁵⁹

86. Tavaliselt teavitati kõikides vanglates äsjasaabunud vange võimalusest esitada direktorile sisekaebus. Sellegipoolest väitsid paljud delegatsiooni küsitatud vangid, et nad ei usaldanud seda menetlust üldse, sest direktorile esitatud kaebused tuli esitada lahtistes kirjades.

CPT soovib Eesti ametivõimudel võtta vajalikke meetmeid, et tagada, et vangid saaksid juhtkonnale esitada kaebusi konfidentsiaalselt (nt paigaldades sobivatesse kohtadesse vangidele kättesaadavad lukustatud kaebuskastid, mida saavad avada ainult määratud isikud).

87. Lisaks võivad vangid põhimõtteliselt esitada kaebusi välisorganitele, eelkõige asjaomasele vanglakomisjonile⁶⁰ ja õiguskantslerile (ombudsman).

Sellegipoolest tundus, et paljud delegatsiooni küsitatud vangid ei teadnud selliste kaebusmenetluste olemasolust. **CPT kordab oma soovitusi, et kõikides vanglates võetaks meetmeid, et anda vangidele vajalikku teavet kõigi olemasolevate väliste kaebusmenetluste kohta.**

---

⁵⁹ Tartu Vangla direktori sõnul saadeti halduskohtule igal aastal umbes 150 kaebust.

⁶⁰ Üksikasjalikuma teabe saamiseks vt 2012. aasta külastuse raporti (CPT/Inf (2014) 1) paragrahvi 101.

C. Maarjamaa Hariduskolleegeiumi Valgejõe õppekeskus

1. Esialgsed märkused

88. CPT külastas esimest korda Eestis kinnist lasteasutust. Valgejõe õppekeskus, mis asub Tapa linnas (Tallinnast 90 km ida pool), on üks kahest olemasolevast noortele õigusrikkujatele mõeldud parandusasutusest.⁶¹

89. Külastuse ajal võis alaealisi („õpilasi”) keskuses kinni pidada üksnes kohtulahendi alusel järgmistel õiguslikel põhjustel:

- (1) karistusseadustiku⁶² järgi võib 14–18-aastase alaealise⁶³, kes on toime pannud kuriteo, saata keskusesse kuni kolmeks aastaks.
- (2) alaealise mõjutusvahendite seaduse⁶⁴ järgi võidakse alaealiste komisjoni taotlusel⁶⁵ keskusesse paigutada 12–18-aastane alaealine, kes on toime pannud kuri- või väärteo⁶⁶, kui selle eest kohaldatud mõjutusvahendid ei ole andnud tulemusi ja paigutamine toimub kasvatusliku järelevalve huvides. Erandjuhtudel võib seda kohaldada ka kümne- või üheteistkümneaastase alaealise suhtes, kes on toime pannud kuriteole vastava õigusvastase teo. Paigutamine võib kesta kuni kaks aastat.
- (3) sotsiaalhoolekande seaduse⁶⁷ järgi võib keskusesse paigutada psüühikahäirega alaealisi vaid viimase abinõuna, kui isik on endale või teistele ohtlik, kui ta jäetakse paigutamata hoolekandeesutusse „ööpäevaringset erihooldusteenust“ saama; Seadusega ei nähta ette selliste paigutuste vanusepiirangut. Praktikast tundus, et keskus ei majutata alla kümne aasta vanuseid lapsi.

Lõigetes 2 ja 3 nimetatud paigutamise õiguslikud alused kaotati 1. jaanuaril 2018, kui jõustusid sotsiaalhoolekande seaduse muudatused⁶⁸ ja tühistati kogu alaealise mõjutusvahendite seadus. Selle tulemusena toimub alaealiste paigutamine kinnisesse lasteasutusse nüüd peale karistusseadustiku ka uue ulatusliku tsiviilmenetluse järgi, mis on sätestatud muudetud sotsiaalhoolekande seaduses.

---

⁶¹ Teine asutus, st Emajõe õppekeskus, asub Kaagveres (Tartu lähedal). Mõlemad moodustavad osa Maarjamaa Hariduskolleegeiumist.

⁶² Paragrahv 87.

⁶³ Kriminaalvastutusele võtmise alampiir on 14 aastat.

⁶⁴ Paragrahvi 6 lõiked 2 ja 3 ning paragrahvi 1 lõige 2.

⁶⁵ Alaealiste komisjonid olid alaealiste õiguserikkumiste asjade eest vastutavad otsustusorganid (tavaliselt maakonna tasemel) (alaealise mõjutusvahendite seaduse 3. peatükk). Vahepeal on komisjonid alaealise mõjutusvahendite seaduse kehtetuks tunnistamise tõttu kaotatud (vt järgmist alaparagrahvi).

⁶⁶ Või „kuriteole või väärteole vastav õigusvastane tegu” 12- või 13-aastaste alaealiste puhul, kelle vanus jääb alla kriminaalvastutusele võtmise alampiiri.

⁶⁷ Paragrahv 105.

⁶⁸ Paragrahvid 130¹ kuni 130⁵.

Külastuse alguses teavitati delegatsiooni, et see õigusreform oli osa ulatuslikust põhimõtete muutumisest seoses riigi suhtumisega alaealistega seotud õigustumõistmisesse. Varasemate karistuslike meetodite asemel oli nüüd üldine eesmärk takistada õigusrikkumiste kordumist, pakkudes alaealistele õigusrikkujatele vajalikku tuge nende psühholoogilise, emotsionaalse, haridusliku ja kognitiivse arengu ning sotsiaalsete oskuste edendamiseks. CPT kiidab need algatused heaks.

Muudetud sotsiaalhoolekande seaduse⁶⁹ järgi kehtestavad kinnised lasteasutused sisekorraeeskirjad, milles sätestatakse muu hulgas alaealiste kontakt välismaailmaga, individuaalsete tegevuskavade koostamise ja uuendamise kord ning samuti kaebuste esitamise kord. **CPT soovib saada koopiat Maarjamaa Hariduskolleegiumi sisekorraeeskirjadest.**

90. Valgejõe õppekeskus avati 2014. aastal eelmise alaealiste karistusasutuse, Tapa erikooli ruumides. Kokku oli selles üheksa majutusosakonda, viis poiste, kaks tüdrukutele, üks „erihoidlusosakond“ sotsiaalhoolekande seaduse alusel keskusesse paigutatud poiste ja tüdrukute jaoks ning üks majutusosakond, mida ei kasutatud. Keskuses oli kohti ametlikult 60 ning külastuse ajal majutati seal 47 alaealist (35 poissi ja 12 tüdrukut).⁷⁰ Neist 41 olid paigutatud keskusesse alaealise mõjutusvahendite seaduse alusel, kolm karistusseadustiku alusel ja veel kolm sotsiaalhoolekande seaduse alusel. Enamik alaealistest olid vanuses 14–16 aastat, kõige nooremad olid kaks 12-aastast poissi ja vanimad kaks 17-aastast alaealist. Enamik neist viibis keskusel üks või kaks aastat, tavaliselt kuni õppeaasta lõpuni.

2. Väärkohtlemine

91. Keskusest ei saadud ühtegi kaebust selle kohta, et töötajad oleksid kedagi väärkohelnud. Kõik noored, keda delegatsioon küsitles, rääkisid töötajatest hoopiski positiivselt ja delegatsioon märkas ise, et töötajad olid alaealiste vastu väga hoolivad ning neile pühendunud.

92. Alaealistevaheline vägivald ei tundunud olevat suur probleem. Delegatsioonile jäi mulje, et kui selliseid juhtumeid aeg-ajalt ka ette tuli, sekkusid töötajad tavaliselt viivitamatult, kasutades olukorra maharahustamise võtteid.

---

⁶⁹ Paragrahvi 130³ lõige 6.

⁷⁰ Kolm 47 alaealisest olid põgenenud.

3. Elamistingimused ja pedagoogilised meetodid

93. Olmetingimused olid keskuses väga head. Igal alaealisel oli oma ruum, mis oli piisavalt suur (umbes 10 m² või rohkem), piisavalt sisustatud ning milles oli hea juurdepääs loomulikule valgusele ja ventilatsioonile. Kõikides tubades oli ka eraldi sanitaarsõlm (tualett, kraanikauss, dušš). Majutusosakondades olid ka avatud planeeringuga ühine köök, söögilaud ja kodune elutuba, kus olid diivanid ning teler. Lisaks olid hoones klassiruumid, töökojad, avar kaasaegne spordisaal ja söökla ning asutuse kõrval olev suur ja hästi varustatud spordiväljak ning muruplats.

94. Alaealiste režiim koosnes laiaulatuslikest haridus- ja harrastustegevusest, milles poisid ja tüdrukud osalesid koos. Hommikul ja varajasel pärastlõunal võtsid alaealised väikestes rühmades või üksinda osa⁷¹ alg- ja põhikoolitundidest⁷². Seitse alaealist osalesid väljaspool keskust Rakveres kutseõppekursustel.⁷³ Pärastlõunal võisid alaealised osaleda mitmetes huvirühmades (puidutöö, kudumine, kunst/keramika) hästivarustatud töökodades/hobiruumides ning mängida spordisaalis tavalisi või meeskonnamänge. Lisaks võisid nad laenata raamatuid (sh vene keeles⁷⁴), ajakirju ja lauamänge, mängida lauajalgpalli, teha telefonikõnesid ja kasutada arvuteid, sealhulgas e-kirjade kirjutamiseks.⁷⁵ Mitu korda kuus korraldati spordivõistlusi. Oma majutusosakondades võisid alaealised vabalt liikuda ja osaleda rühmategevustes (sealhulgas korrapärased ekskursioonid, nagu kinoskäigud, seente korjamine, kohaliku jalgpallivõistluse vaatamine või selles osalemine). Tegevusi valisid töötajad koos noortega.

Siiski on murettekitav, et nädalapäevadel võimaldati välihoovile sageli juurdepääsu vaid umbes 45 kuni 50 minutiks.⁷⁶ 26. veebruari 2018. aasta kirjas esitasid Eesti ametivõimud järgmise teabe: „Oleme alustanud mõlemas keskuses väljas veedetud aja pikendamist ja otsime täiendavaid lahendusi. Me saame tagada päevas kuni 2 tundi väljas viibimise aega vähemalt 2-3 päeval nädalas ja isegi rohkem rühmade puhul, kes vajavad vähem järelevalvet.“ See on teretulnud algatus. Seda vastust arvestades **kutsub komitee Eesti ametivõime üles tagama, et kõikidel noortel lubataks olla välihoovis iga päev vähemalt kaks tundi ja soovitatavalt rohkemgi.**

95. Keskuse pedagoogilised meetodid kajastasid eespool mainitud alaealiste õigusrikkujatega seotud põhimõtete muutumist.⁷⁷ Üldeesmärk oli alaealiste toetamine, mitte karistamine. Igal noorel oli isiklik kontaktisik („juhendaja”), kes oli sotsiaalpedagoog ja elas koos nendega majutusosakondades (oma vahetuste ajal). Töötajate suhtumine oli suunatud alaealiste kogukonna- ja vastutustunde edendamisele ning nende sotsiaalsete oskuste parandamisele. Tehti jõupingutusi vastastikuse usalduse loomiseks, nt võimaldades alaealistel keskusest järk-järgult lahkuda (alguses

---

⁷¹ Rühmad koosnesid kuni kaheksast alaealisest. Külastuse ajal osalesid kuus alaealist individuaalõppes.

⁷² Õppekava oli sama nagu teistes riiklikes koolides. Kooliaasta või kutseõppekursuse lõppedes väljastatud diplomitel polnud kirjas, et need saadi siis, kui alaealine oli kinnises lasteasutuses.

⁷³ Autode remont, pagar, ehitustööd, puhastusteenused.

⁷⁴ Vähemalt üks kolmandik alaealistest rääkis vene keelt emakeelena.

⁷⁵ Internetiühendus oli osaliselt piiratud. Näiteks polnud noortel juurdepääsu sotsiaalvõrgustikele.

⁷⁶ Nädalavahetustel võisid alaealised minna välja kaks korda päevas kokku kuni kaheks tunniks.

⁷⁷ Vt paragrahvi 89.

koos saatjaga, hiljem ka saatjata), et külastada näiteks kohalikku raamatukogu või spordiklubi. Lisaks sellele said peaaegu kõik alaealised kodus käia.⁷⁸

Oma majutusosakondades arutasid ning muutsid noored ja nende juhendajad regulaarselt siseeeskirju ning alaealised osalesid aktiivselt oma rühmategevuste planeerimisel. Lisaks valisid alaealised igal aastal õpilaste esindusnõukogu, mis võis teha ettepanekuid paranduste või sündmuste kohta ja edastada alaealiste kaebusi.⁷⁹

CPT arvates on keskuse alaealistele suunatud pedagoogilised meetodid eeskujulikud ning võiks olla eeskujuks sarnastele asutustele.

96. Noortevaheliste konfliktide korral sekkusid töötajad viivitamatult, rakendades tavaliselt ainult suulisi maharahustamisvõtteid. Igas majutusosakonnas olid alaealised ja nende juhendajad sobimatu käitumise eest kokku leppinud leebed karistused. Muud õpetlikud meetmed vääriti käitumise puhul olid selliste hüvede nagu täiendav juurdepääs spordisaalile või rühmaekskursioon äravõtmine või tõsisematel juhtudel kodukülastuse keelamine (tavaliselt alaealistevahelise vägivalla puhul politseiuurimise ajaks).

97. Lisaks koostati igale alaealisele keskusesse saabumisel individuaalne arengukava. Kuid keskuse juhtkond teatas delegatsioonile, et neid plaane ei ole kahjuks rakendatud ega hiljuti läbi vaadatud, kuna puudusid vajalikud ravitöötajad, sealhulgas psühholoog ja logopeed (vt ka paragrahvi 102).⁸⁰ CPT nõustub keskuse juhtkonnaga, et psühholoogi puudumine keskusel on eriti murettekitav, kuna paljud noored vajasisid selgelt psühholoogilist abi.⁸¹

26. veebruari 2018. aasta kirjas esitasid Eesti ametivõimud järgmise teabe: „Psühholoogilise abi tagamiseks oleme [...] hankinud kuni koha täitmiseni asutuses psühholoogiteenuse Valgejõe keskuse jaoks Tapa haiglast.“ See on teretulnud areng.

CPT usub, et ametivõimud kahekordistavad oma jõupingutusi, et täita kõik eelpool nimetatud vabad töökohad, et tagada alaealistele asjakohane psühholoogiline ja terapeutiline abi ning nende individuaalsete arengukavade korrapärase läbivaatamine. Sellega seoses soovib komitee rõhutada, et alaealiste aktiivne kaasamine nii nende individuaalsete arengukavade esialgsesse koostamisse kui ka läbivaatamisse võib mõjuda hästi nende motivatsioonile ja vastutustundele saavutada kavades toodud eesmärgid.

---

⁷⁸ Vt paragrahvi 104.

⁷⁹ Kaebusi võis esitada ka keskuse juhile või sööklas asuva kaebuskasti kaudu (mida ei olnud kunagi kasutatud).

⁸⁰ Seaduse kohaselt võisid arengukavasid läbi vaadata ainult viiest spetsialistist koosnev multidistsiplinaarne rühm, hõlmates psühholoogi, logopeedi, spetsialiseerunud kooliõde, tööterapeuti ja sotsiaaltöötajat. Alaealiste käitumisharjumuste hindamine toimus iga noore jaoks korraldatud kaks korda aastas toimuva ümarlauakoosoleku ajal.

⁸¹ Vt allmärkust 78.

4. Tervishoid

98. Tööpäeviti viibis keskuses ajavahemikus 8.00–17.00 öde⁸² ning delegatsioonile avaldas muljet tema professionaalne ja ennetav suhtumine. Muret tekitab aga see, et öde puhkuste ja haiguste puhuks ei olnud määratud sobivat asendajat.⁸³ **See puudus tuleb kõrvaldada.**

99. Saabumisel vaatas öde kõik noored viivitamata läbi, tavaliselt vastuvõtmispäeval. Öde külastas majutusosakondades olevaid alaealisi iga päev ja oli muutunud paljude jaoks usaldusisikuks. Kaks korda aastas tegi ta läbivaatuse kõigile alaealistele, keda lisaks vaatas kord aastas läbi Tapas asuv perearst. Vajadusel korraldati täiendavaid meditsiinilisi konsultatsioone väljaspool keskust asuvate arstidega (sh psühhiaatritega).⁸⁴

100. CPT väljendab siiski muret, et psühhiaatrilise diagnoosiga noorte ravi põhines peamiselt psühhotroopsetel ravimitel.⁸⁵ See võib olla (osaliselt) tingitud psühholoogi ja muude ravitöötajate puudumisest. Sellest hoolimata soovib komitee rõhutada, et selline ravi ei kajasta laste- ja noorukite psühhiaatrias valitsevaid psüühikahäiretega seotud ajakohaseid põhimõtteid, mille järgi peaks ravi olema eelkõige mittefarmakoloogiline.

CPT usub, et Eesti ametivõimud võtavad vajalikke meetmeid, et tagada, et psühhiaatrilise häirega alaealisi ravitakse mitterfarmakoloogiliselt ja nende vajadustele vastavalt (nt psühhoteraapia). Viidatakse ka paragrahvides 101 ja 102 esitatud soovitudele.

101. Lisaks on CPT mures, et keskuse juhtkonna sõnul pidid psühhiaatriaiglasse paigutamist vajavad alaealised aeg-ajalt keskusesse jääma, kuna psühhiaatriaiglates polnud kogu riigis piisavalt kohti.

CPT kutsub Eesti ametivõime üles oma jõupingutusi kahekordistama, et tagada viivitamata psühhiaatriaiglasse paigutamist vajavate alaealiste viimine sobivasse asutusse.

---

⁸² Ametlikult oli öde kohaliku haigla töötaja.

⁸³ Kui öde polnud kohal, pakuti erakorralist arstiabi kas organiseerides kohaliku arsti vastuvõtu väljaspool keskust või helistades kiirabisse.

⁸⁴ Nende konsultatsioonide puhul viisid töötajad alaealised tavaliselt nende kodulinnas tegutsevate arstide juurde. Näiteks 2017. aasta märtsis toimus 40 sellist väliskonsultatsiooni (sh kaksteist lastepsühhiaatriga).

⁸⁵ Külastuse ajal oli 18 noorele määratud psühhofarmakoloogiline ravi, millest üheksa puhul oli tegu antipsühhootikumidega.

5. Muud probleemid

102. Keskuse juhtkond pidas ise kõige suuremaks probleemiks töötajate puudust. Lisaks ülalmainitud psühholoogi ja logopeedi ametikohtadele polnud täidetud ka muud olulised ametikohad, kes töötavad noortega rehabilitatsiooni ja taasintegreerumise nimel. Külästuse ajal olid 30 ametikohta tühjad.⁸⁶ Keskuse jätkuvaid jõupingutusi kvalifitseeritud töötajate palkamiseks takistas peamiselt üleriigiline vajalike spetsialistide puudus. Lisaks sellele valitses keskkuses rahutu periood pärast seda, kui suur hulk töötajaid oma koha üles ütlesid ja direktor hiljuti vallandati.

Komitee soovib ametivõimudel kahekordistada jõupingutusi, et täita esmajärjekorras vabad ametikohad.

103. Turvalisuse osas võis vägivaldseid ja/või ärritunud alaealisi viimase abinõuna paigutada kuni 24 tunniks „rahnemistuppa”, et vältida otsest kehavigastuse ohtu (iseendale või teistele). CPT kiidab seda, et praktikas kasutati ruumi harva⁸⁷ ja palju lühemat aega (tavaliselt vähem kui kaks tundi). Samuti on tähelepanuväärne, et pärast sotsiaalhoolekande seaduse muutmist ei tohi sellised paigutamised kesta rohkem kui kolm tundi.⁸⁸ Asjakohastest dokumentidest ning töötajate ja alaealiste küsitlemisel selgus, et rahnemistuba kasutati alles siis, kui alaealine oli maha rahunenud, ja mitte kunagi karistusena.

Kui alaealine paigutati rahnemistuppa, kutsuti alati kohale õde (ja mõnikord arst). Asjakohaste seaduste⁸⁹ järgi teavitati alaealiste vanemaid (või seaduslikku esindajat) kohe sellisest paigutamisest. Alaealist jälgiti videokaamera kaudu terve aja vältel, mil ta toas viibis (mis oli varustatud kutsungikellaga,) ja õpetaja külastas teda regulaarselt. Arvestades alaealiste erilist haavatavust ja asjaolu, et märkimisväärsel hulgal neist oli diagnoositud psüühikahäireid, on positiivne, et muudetud sotsiaalhoolekande seaduses on nüüd sätestatud, et nende paigutuste ajal tuleb alaealisele „tagada pidev tugi ja järelevalve”.⁹⁰

Seaduses on lisaks sätestatud, et pärast episoodi peaks psühholoog, direktor või direktori volitatud isik vestlema alaealisega rahnemistuppa paigutamise põhjustest. Paigutuste dokumenteerimiseks kasutatavates vormides jäeti aga asjakohane vestluse märkuste osa sageli tühjaks või täideti ainult väga pealiskaudselt.⁹¹ **CPT soovib saada kinnitust selle kohta, et iga sellise paigutuse järel vesteldakse alaealisega korralikult ning see dokumenteeritakse vastavalt.** Selline vestlus annab seotud töötajatele võimaluse selgitada meetme vajalikkust ja seega aidata kaasa meetme põhjusega seotud ebakindluse leevendamisele.

---

⁸⁶ 126 ametikohast. Sarnase suurusega Emajõe õppekeskuses oli külästuse ajal teadaolevalt 22 vaba ametikohta.

⁸⁷ Keskuse registri kohaselt kasutati ruumi 2016. aastal 18 korda ja 2017. aasta esimese üheksa kuu jooksul neli korda.

⁸⁸ Paragrahvi 130³ lõige 4.

⁸⁹ Alaealise mõjutusvahendite seaduse paragrahvi 6² lõige 4, mis on nüüd asendatud sotsiaalhoolekande seaduse paragrahvi 130³ lõikega 5 ja paragrahvi 107 lõikega 7.

⁹⁰ Vt sotsiaalhoolekande seaduse paragrahvi 130³ lõiget 4. Sisekorraeeskirjades, mille kehtestab seaduse paragrahvi 130³ lõike 6 järgi kinnine lasteasutus, on samuti sätestatud alaealise isoleerimise kord, tema järelevalve ja toetus isoleerimise ajal ning nõue teavitada meetmest tema vanemaid.

⁹¹ Mitmel juhul sisaldas vorm ainult järgmist lauset: „Isik rahunes maha ja on oma ruumis tagasi“.

104. Lõpuks kiidab CPT keskuse jõupingutusi, et edendada alaealiste kontakti välismaailmaga. Alaealised võisid oma ruumidest helistada tasuta kolm korda nädalas, tavaliselt 20 minutit (ja sageli ka kauem). Lisaks lubati neile päevasel ajal (mitte koolitundide ajal) sagedasi külastusi⁹² ning nad said saata ja lugeda e-kirju vähemalt kaks korda nädalas. Lisaks sellele said peaaegu kõik alaealised nädalavahetustel⁹³ ja koolivaheaegadel (osaliselt või tervikuna) regulaarselt kodus käia⁹⁴. See tava on eriti kiiduväärt, sest see hõlbustab alaealiste taasintegreerumist ühiskonda.

---

⁹² Nende külastuste aeg, pikkus ja sagedus ei olnud üldiselt piiratud.

⁹³ Mõned noored käisid peaaegu igal teisel nädalavahetusel kodus.

⁹⁴ Kodu lubati külastada individuaalse hinnangu järel ja tingimusel, et pered/vanemad esitasid kava, mis hõlmasid planeeritud vaba aja veetmise tegevusi sellel ajal, kui alaealine kodus viibis. Kui kodukülastus kiideti heaks, teavitati alaealise kohaliku omavalitsusüksuse alaealiste hoolekandeesutust.

LISA I

CPT delegatsiooni külastatud asutused

Siseministeeriumi haldusala asutused

- Haapsalu arestimaja
- Pärnu arestimaja
- Tallinna arestimaja
- Tartu arestimaja
- Valga arestimaja

- Tallinna Kesklinna Politseijaoskond
- Tallinna Ida Politseijaoskond

Justiitsministeeriumi haldusala asutused

- Tallinna Vangla
- Tartu Vangla
- Viru Vangla

Haridus- ja teadusministeeriumi haldusala asutused

- Maarjamaa Hariduskolleeegiumi Valgejõe õppekeskus (Tapa).

LISA II

Nimekiri riigi ametiasutustest ja teistest organitest, millega CPT kohtus

A. Riigi ametiasutused

Siseministeerium

Raivo Küt	korrakaitse- ja migratsioonipoliitika aseksantsler
Kristo Lensment	Harku kinnipidamiskeskuse juht, Politsei- ja Piirivalveamet
Paul Pihelgas	juhtivkorrakaitseametnik, Politsei- ja Piirivalveamet

Justiitsministeerium

Urmas Reinsalu	justiitsminister
Priit Kama	aseksantsler, vanglate osakond
Tanel Kalmet	karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja, kriminaalpoliitika osakond
Priit Post	karistuse täideviimise talituse juhataja, vanglate osakond
Maret Miljan	taasühiskonnastamise talituse juhataja, vanglate osakond
Tanel Kalmet	karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja, kriminaalpoliitika osakond
Viorica Tšaikovski	nõunik, vanglate osakond
Laura Glaase	nõunik, vanglate osakond, CPT kontaktametnik
Annela Toom	nõunik, vanglate osakond

Haridus- ja teadusministeerium

Kalle Küttis	koolivõrgu juht
Jürgen Rakaselg	nõunik, koolivõrgu osakond

Välisministeerium

Maris Kuurberg valitsuse esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus

Katri Lõhmus valitsuse esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus

Sotsiaalministeerium

Ingrid Ots-Vaik nõunik, tervisesüsteemi arendamise osakond

Elise Nikonov nõunik, laste ja perede osakond

B. Muud organid

Õiguskantsleri kantselei

Raivo Sults vanemnõunik